

Laki, sukupuoli, seksuaalisuus

Naistutkimuspäivät 2010
Helsinki 12.–13.11.2010

OHJELMA

ABSTRAKTIT

Sisällys

Ohjelma.....	2
Keynote-puhujat ja abstraktit	3
Työryhmät ja salijaot	5
Työryhmien abstraktit.....	6
1. Feminismi Suomessa	6
2. Feministinen teoria – näkökulmia lakiin, normiin ja sukupuoliin.....	8
3. The Imaginary domain and the possibility of justice	10
4. Hyvinvointi, raja ja sukupuoli.....	13
5. Intersections of queer: homosexuality, race and class	14
6. Kulttuuriset lait ja lainalaisuudet	16
7. Laki, halu, sukupuolittuminen. Psykoanalyysin radikaalit mahdollisuudet.....	19
8. Luonnon ja tieteen lait	21
9. Miesten ja/tai maskuliinisuuksien lait	23
10. Pari ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt	25
11. Sukupuoli, lait ja normit historiassa.....	28
Vetäjät: Elina Katainen ja Kirsi Mäki	28
12. Tasa-arvon lait ja laittomuudet	30
13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta.....	33
14. Vallan sukupuolitetut järjestykset	38

Ohjelma

Perjantai 12.11.2010

- 9.30–10.15 Ilmoittautuminen (Yliopiston päärakennuksen aula, Fabianinkatu 33)
10.15–10.45 Naistutkimuspäivien avaus (Yliopiston päärakennus, pieni juhlasali)
Avaussanat prof. Tuija Pulkkinen
Yliopiston terveiset, vararehtori Jukka Kola
TANEn tervehdys, puheenjohtaja Heidi Hautala
- 10.45–12.00 Keynote I
Anu Koivunen: ”Laki ja järjestys? Poliittinen julkisuus ja tunnepolitiikan sukupuolittava normisto” (Yliopiston päärakennus, pieni juhlasali)
- 12.00–13.30 Lounastauko
SUNSin johtokunnan kokous (Unicafé Rotunda, Kansalliskirjasto, Unioninkatu 36)
- 13.30–14.45 Keynote II
Kevät Nousiainen: Viittaus toiseen ja köyhään: Oikeudellisen yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia (Yliopiston päärakennus, pieni juhlasali)
- 14.45–15.30 Kahvitauko
15.30–17.30 Työryhmät I
/ 15.30–18 1. Feminismi Suomessa
5. Intersections of queer: homosexuality, race and class
6. Kulttuuriset lait ja lainalaisuudet
8. Luonnon ja tieteen lait
10. Pari- ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt
11. Sukupuoli, lait ja normit historiassa
12. Tasa-arvon lait ja laittomuudet
13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta: Feministitutkijoiden analyysija sukupuolesta, toimijoista, instituutioista ja organisaatioista
14. Vallan sukupuolitetut järjestykset – GENIE-tutkimushankkeen tuloksia
- 20.00- Iltaohjelma ravintola Hima & Salissa (Kaapectehdas, Tallberginkatu 1, sisäänkäynti meren puolelta L-rapusta). *Iltaohjelma vain ennakkoon ilmoittautuneille!*

Lauantai 13.11.2010

- 9.30–11.30 Työryhmät II
/9.15–11.30 2. Feministinen teoria – näkökulmia lakiin, normiin ja sukupuoleen
4. Hyvinvointi, raja ja sukupuoli
7. Laki, halu, sukupuolittuminen. Psykoanalyysin radikaalit mahdollisuudet
9. Miesten ja/tai maskuliinisuuksien lait
10. Pari- ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt
13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta: Feministitutkijoiden analyysija sukupuolesta, toimijoista, instituutioista ja organisaatioista
- 11.30–12.30 Lounas
12.30–13.45 Keynote III
Drucilla Cornell: Rethinking Ethical Feminism Through Ubuntu (Yliopiston päärakennus, sali 1)
- 13.45–14.15 Naistutkimuspäivien päätös
Vuoden Naistutkimusteko -palkinnon jakaminen
Päätössanat ja SUNSin terveiset
- 14.15- SUNSin syyskokous

Keynote-puhujat ja abstraktit

Professori Drucilla Cornell (*University of Cape Town*)

Rethinking Ethical Feminism through Ubuntu

How can we build a transnational feminist alliance faithful to the demands of ethical feminism? In this essay I engage the works of Judith Butler and Gayatri Spivak to show how ethical feminism much be enriched through an engagement with their recent work. At the heart of the essay is an engagement with the South African value of ubuntu. Such an engagement can provide us with a actual example of how white feminists are challenged to re-think some of the most cherished ideals of feminism such as freedom and equality without in any way forsaking those ideals.

Drucilla Cornell is a professor of political science at Rutgers University. From 2007 until 2010 she held the national research foundation chair in customary law, indigenous ideals and the dignity jurisprudence. She has been the co-director of the Ubuntu project for seven years with Chuma Himonga. Her latest two books are *Clint Eastwood and issues of masculinity* and *Symbolic forms of a new humanity*. Before becoming an academic professor Cornell was a union organizer and she continues to work as a playwright.

Professori Kevät Nousiainen (*Turun yliopisto*)

Viittaus toiseen ja köyhään: Oikeudellisen yhdenvertaisuuden ulottuvuuksia

Vuoden 1990 jälkeen Suomi on yhteiskunnallisesti muuttunut eriarvoisemmaksi ja kulttuurisesti monimuotoisemmaksi. Samalla yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden perusoikeudellinen suoja on vahvistunut, ja syrjinnänvastainen oikeus on laajentunut. Vastaava kehitys on yleinen Euroopassa. EU:n politiikassa yhdenvertaisten oikeuksien tunnustamisen ja köyhyydenvastaisen taistelun välillä on vahva yhteys. Syrjinnänvastainen oikeus on myös keskeinen identiteetipolitiikan osa, johon liittyy vaatimuksia kulttuurisista oikeuksista ja autonomiasta. 2000-luvulla EU sääti uudet vähimmäisvaatimukset kansalliselle syrjinnänvastaiselle oikeudelle, ja sai aikaan lakiudistusten sarjan jäsenmaissa. Feministisessä kirjallisuudessa on arvioitu oikeudellisia reformeja ja tasa-arvopolitiikkaa kriittisesti, mutta tällainen politiikka on vahvasti esillä niin globaalissa, eurooppalaisessa kuin kansallisessakin yhteydessä.

Esitys keskittyy joihinkin oikeudellisen yhdenvertaisuuden tärkeimpiin aspekteihin, etenkin sen muodolliseen ja yksilölliseen luonteeseen. Syrjinnänvastainen oikeus nähdään välineenä, jonka kautta voidaan käsitellä syrjinnän aiheuttamaa sosiaalista haittaa ja osoittaa sen kollektiiviset kytkennät. Esityksessä analysoidaan oikeudellisen yhdenvertaisuuden eri ulottuvuuksia, jotka ovat keskenään ristiriitaisia. Syrjinnänvastaista oikeutta pidetään syrjimättömyysperiaatteen 'vaarallisena täydennyksenä' (Jacques Derridan käyttämässä mielessä). Syrjimättömyysperiaatteen mukaan samanlaista on kohdeltava yhdenmukaisesti, kun taas syrjinnänvastainen oikeus välttämättä tarkastelee myös erilaisten politiikkojen ja toimien tosiasiallisia vaikutuksia, ja niiden ilmaisemaa sosiaalista vinoutumaa. Syrjinnänvastainen oikeus rikastuttaa syrjimättömyyttä käsitteellisen vastakohtaisuuden kautta, lisäyksenä joka osoittaa yhdenvertaisuuden diskurssin sokean pisteen.

Kevät Nousiainen on oikeusvertailun ja yleisen oikeustieteen professori Turun yliopistossa. Hän on toiminut Helsingin yliopiston naisoikeuden ja oikeusteorian määrääkäsena professorina 1997–2004 sekä Suomen Akatemian Minna Canth -professorina vuosina 2004–2009. Hän toimii Suomen Akatemian Poliittinen ajattelu ja käsittemuutokset -huippuyksikön jäsenenä ”Filosofian ja sukupuolen politiikka”-ryhmässä (2006–2011). Nousiainen johtaa Suomen Akatemian Valta Suomessa -tutkimusohjelmaan liittyvää GENIE -tutkimushanketta. Nousiainen on pitkään työskennellyt erityisesti sukupuoleen, tasa-arvoon ja syrjintään liittyvien oikeudellisten kysymysten parissa ja julkaissut laajalti aiheeseen liittyen.

Yliopistonlehtori Anu Koivunen (*Tukholman yliopisto*)

”Laki ja järjestys? Poliittinen julkisuus ja tunnepolitiikan sukupuolittava normisto”

Mitä on politiikka, poliitikkous ja kansalaisuus aikana, jolloin tunteet ja henkilökohtainen kokeminen ovat niin politiikan ammattilaisten, viestintäsuunnittelijoiden, journalistien kuin politiikan tutkijoiden keskeisiä kysymyksiä? Mitä olla nais- tai miespoliitikko aikana, jolloin toisen aallon feministisen liikehdinnän kriittisenä voimana pitämästä henkilökohtaisuudesta on tullut politiikan normi? Aikana, jolloin tunteet ja tunteminen nähdään demokratian elinvoimaisuuden ehtona? Miten tunteen laki järjestää ja säätelee osallistujia, poliitikkoja, mediaa ja kansalaisia? Ja mitä sanottavaa tähän kaikkeen on feministisellä tutkimuksella, jossa moni uusmaterialismin hengessä kurottaa juuri Lain ja Järjestyksen tuolle puolen?

Esitelmä lainaa pääotsikkonsa Hella Wuolijoen vuonna 1933 ilmestyneestä näytelmästä Laki ja järjestys 1918, joka piirtää kuvan Maria Saraksesta, idealistisesta naispoliitikosta sisällissodan Suomessa, mutta se laajenee käsittelemään tunnepolitiikan sukupuolittavia merkityksiä tämän päivän medioituneessa poliittisessa julkisuudessa. Esimerkkien kautta esitelmässä käsitellään niin suomalaista poliittista mediajulkisuutta kuin Ruotsin vuoden 2010 valtiopäivävaalikamppailua, mutta myös erilaisia fiktiivisiä politiikan ja poliitikkouden esityksiä.

Anu Koivunen on yliopistonlehtori Tukholman yliopiston elokuvatutkimuksen laitoksella, elokuva- ja televisiotutkimuksen sekä naistutkimuksen dosentti Helsingin yliopistossa ja mediakulttuurin dosentti Tampereen yliopistossa. Hän väitteli vuonna 2003 teoksella Performative Histories, Foundational Framings. Gender and Sexuality in Niskavuori Films (1938-1984). Hän toimii Suomen Akatemian Poliittinen ajattelu ja käsittemuutokset -huippuyksikön jäsenenä ”Filosofian ja sukupuolen politiikka”-ryhmässä (2006–2011) ja on yhdessä Mikko Lehtosen kanssa johtanut Suomen Akatemian Valta-ohjelmaan kuulunutta projektia ”The Power of Culture in Producing Common Sense” (Powcult 2006–2009). Hän on toimittanut kokoelman Teresa de Lauretiksen tekstejä (Itsepäinen vietti. Kirjoituksia sukupuolesta, seksuaalisuudesta ja elokuvasta 2004) sekä antologian Film och andra rörliga bilder (Stockholm: Raster Förlag 2008) ja julkaissut artikkeleita televisioteatterin historiasta, kulttuurisesta julkisuudesta ja elokuvan tunnekulttuureista. Uudessa projektissaan ”Moving Experiences: Affective Turns in Cinema and Media Studies” (Vetenskapsrådet 2010-2012) hän tutkii kokemuksellisuuden poliitiikkaa, intiimisyuden estetiikkaa sekä affektin käsitteen teoreettisia ja metodologisia merkityksiä.

Työryhmät ja salijaot

PERJANTAI 12.11.

1. Feminismi Suomessa Vetäjät: Tuija Koivunen, Katariina Mäkinen ja Hanna Ojala	Sali 5
5. Intersections of queer: homosexuality, race and class Chair: Jacek Kornak	Sali 4
6. Kulttuuriset lait ja lainalaisuudet Vetäjä: Tutta Palin	Sali 6
8. Luonnon ja tieteen lait Vetäjät: Sari Irni , Venla Oikkonen ja Marja Vehviläinen	Sali 12
10. Pari- ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt Vetäjät: Johanna Hiitola, Anna Moring ja Maria Vihlman	Sali 10
11. Sukupuoli, lait ja normit historiassa Vetäjät: Elina Katainen ja Kirsi Mäki	Auditorio IV
12. Tasa-arvon lait ja laittomuudet Vetäjät: Elina Ikävalko ja Kristiina Brunila	Sali 15
13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta: Feministitutkijoiden analyyseja sukupuolesta, toimijoista, instituutioista ja organisaatioista Vetäjät: Marjo Kolehmainen, Päivi Korvajärvi ja Kirsti Lempiäinen	Sali 13
14. Vallan sukupuolitetut järjestykset – GENIE-tutkimushankkeen tuloksia Vetäjät: Anne Maria Holli ja Linda Hart	Sali 14

LAUANTAI 13.11.

2. Feministinen teoria – näkökulmia lakiin, normiin ja sukupuoleen Vetäjät: Sanna Karhu & Soili Petäjäniemi	Sali 5
3. The Imaginary domain and the possibility of justice. Workshop with Drucilla Cornell and Tuija Pulkkinen	Sali 11
4. Hyvinvointi, raja ja sukupuoli Vetäjät: Olga Davydova ja Pirjo Pöllänen	Sali 7
7. Laki, halu, sukupuolittuminen. Psykoanalyysin radikaalit mahdollisuudet Vetäjät: Livia Hekanaho	Sali 6
9. Miesten ja/tai maskuliinisuuksien lait Vetäjä: Kirsi Kinnarinen	Sali 12
10. Pari- ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt Vetäjät: Johanna Hiitola, Anna Moring ja Maria Vihlman	Sali 10
13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta: Feministitutkijoiden analyyseja sukupuolesta, toimijoista, instituutioista ja organisaatioista Vetäjät: Marjo Kolehmainen, Päivi Korvajärvi ja Kirsti Lempiäinen	Sali 13

Työryhmien abstraktit

1. Feminismi Suomessa

Vetäjät: Tuija Koivunen, Katariina Mäkinen ja Hanna Ojala

PERJANTAI 12.11.

15.30–15.40 Järjestäytyminen ja johdatus työryhmän aiheeseen

15.40–16.10 Hanna Mikkola: ”Miten kuvailisit suomalaista feminismiä?”

16.10–16.40 Katri Otonkorpi-Lehtoranta ja Hanna Ylöstalo: Onko sukupuolijärjestelmällä sijaa intersektionaalisissa analyyseissä?

16.40–17.10 Jiri Nieminen: Feminismin haasteet Suomessa

17.10–17.40 Kaarina Kailo: Irokeesien lahjatalous ja naisvalta – uusia avauksia suomalaiseen naistutkimukseen

Hanna Mikkola: ”Miten kuvailisit suomalaista feminismiä?”

Esitelmäni on empiirinen ekskursio käsityksiin suomalaisesta nykyfeminismistä. Kyseessä ei ole tutkimus, vaan katsaus siihen, mitä kaikkea suomalainen feminismi voi olla ja toisaalta siihen, mitä sen ei mielletä olevan. Niin ikään tavoitteena on avata keskustelua työryhmässä.

Esitelmäni pohjautuu kolmenlaisille aineistoille: Ensinnäkin tarkastelen kolmen naisen ja kolmen miehen sähköpostihaastatteluja. Haastateltavat ovat eri-ikäisiä ja heidän suhteensa feminismiin on erilainen. Kuitenkaan en ole valinnut haastateltavia tarkkojen samanlaisuuksien tai erojen perusteella, koska tavoitteena ei ole tuottaa mahdollisimman laajaa tietoa, vaan ”vain” joukko kiinnostavia näkemyksiä, jotka voivat olla keskenään samanlaisia tai erilaisia. Toiseksi hyödynnän taustatietona, kysymysten avaajana sekä vertauskohtana Tulva-lehtien keskusteluja suomalaisesta feminismitä vuodesta 2005 vuoteen 2010 saakka. Tulva on ainut suomalainen ei-akateeminen feministinen aikakauslehti. Kolmantena aineistonani on autobiografiset feminismiäni koskevat pohdinnat, jotka pitkälti tuotan vastaamalla itse haastateltavilleni esittämiin kysymyksiin.

Selvitän esitelmässäni esimerkiksi seuraavia kysymyksiä: Miten feminismi voidaan määritellä? Mitä on suomalainen feminismi? Mikä on feminismin ydin? Miten oma suhde feminismiin määrittäytyy? Miksi joku määrittelee itsensä feministiksi tai miksi ei? Miksi feminismi koetaan omaksi tai miksi ei? Miten nykyfeminismi suhteutuu niin sanottuihin muihin eroihin/intersektionaalisuuteen? Miten feminismi suhteutetaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden ideoihin? Entä nähdäänkö feminismille nykyään ylipäättään tarvetta?

Katri Otonkorpi-Lehtoranta ja Hanna Ylöstalo: Onko sukupuolijärjestelmällä sijaa intersektionaalisissa analyyseissä?

Feministisessä teoriassa ja keskustelussa intersektionaalisuudesta (intersectionality) on tullut keskeinen työkalu erojen moninaisuuden, samanaikaisuuden, yhteenkietoutumisen ja niihin kytkeytyvien valtasuhteiden ymmärtämisessä. Intersektionaalisuuden voi ajatella olevan metodologinen yritys ymmärtää erojen suhteita ja ylittää sukupuolen käsitteellinen kaksijakoisuus, johon esimerkiksi sukupuolijärjestelmä käsite on nojannut. Sukupuolijärjestelmä, johon on sittemmin viitattu myös

sukupuolijärjestyksenä, perustuu ajatukseen siitä, että sukupuoli järjestyy eron ja erillään pitämisen sekä hierarkian periaatteille: mies ja maskuliininen asettuvat kulttuurisessa arvoasteikossa naista ja feminiinistä ylemmiksi ja normina pidetyiksi. Intersektionaalisissa tarkasteluissa sen sijaan sukupuoli kytkeytyy muihin erotteluihin, jolloin myös siihen liittyvät merkitykset ja vaikutukset ovat muuttuvia kontekstista riippuen.

Pohdimme esityksessämme sukupuolen, sukupuolijärjestelmän ja intersektionaalisuuden käsitteitä ja niiden suhteita toisiinsa. Miten intersektionaalisuutta on feministisessä teoreettisessa keskustelussa Suomessa käsitelty? Lähestymme sukupuolijärjestelmän ja intersektionaalisuuden käsitteiden suhdetta sen kautta, miten sukupuoli niissä jäsennetään. Mikä on sukupuolen paikka näissä teorioissa? Onko staattiseksi moititulla sukupuolijärjestelmän käsitteellä mitään annettavaa ja sijaa moninaisuuden lähtökohdakseen ottavissa intersektionaalisissa analyyseissä?

Alustuksemme aiheeseen on kehittelevä ja keskusteluun kannustava. Asetamme pohdintamme työelämä- ja organisaatiokontekstiin, mutta puheenvuoromme ei perustu empiirisen tutkimuksen esitelyyn, vaan on pikemminkin teoreettinen. Pohdimme, mitä annettavaa sukupuolijärjestelmän ja intersektionaalisuuden käsitteillä on feministiselle työelämän tutkimukselle, onko sukupuolijärjestelmän käsite enää käyttökelpoinen ja onko sitä mahdollista sovittaa intersektionaaliseen analyysiin.

Jiri Nieminen: Feminismin haasteet Suomessa

Olemme siirtymässä kurinpidollisesta yhteiskunnasta kontrolliyhteiskuntaan väitti Gilles Deleuze jo kaksikymmentä vuotta sitten viitaten Michel Foucault'n väitettyyn intellektuaaliseen kriisiin 1970-luvun lopulla, jolloin hän siirtyi kurinpidollisten yhteiskuntien normalisoivasta vallankäytön tutkimuksesta kirjoittamaan antiikin kreikkalaisten ja roomalaisten minätekniikoista. Kontrolliyhteiskunnassa, jossa minätekniikat eli itsen alistaminen – lainatakseni Jussi Vähämäen samannimistä teosta – ovat elimellinen osa kurinpidollista vallankäyttöä, sukupuoli-identiteettien kirjo on laajentunut räjähtäen tuottaen lukuisia erilaisia variaatioita sukupuolisuudesta, joihin on alistuttava päästäkseen sisään todellisuuteen sellaisena kuin se meille annetaan kapitalistisissa tuotantosuhteissa. Feministinen teoria on osa tätä kehitystä tuottaen tietoa sukupuolisuuden moneudesta.

Esityksessäni, joka pohjautuu väitöskirjani prologiin, käsittelen feministisen teorian asemaa ja haasteita siirryttäessä kohti kontrolliyhteiskuntaa, jossa valta kaikki valtasuhteet ovat immanenteja ja vaikuttaen toinen toisiinsa. Kurinpidollisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla feministinen teoria ja käytännöt, ensimmäisen aallon feminismi suffragetteineen ja poliittisten naisjärjestöjen organisoitumisineen ja vielä toisenkin aallon feminismi kamppailuine aborttioikeudesta ja työelämän tasa-arvovaatimuksineen, voitiin ymmärtää vastarinnan muotoina, vaikka esimerkiksi Suomessa 1900-luvun alun naisliikkeen organisoituminen oli osa kokonaiskulttuurista uudelleenjärjestäytymistä kansalaisyhteiskunnaksi noudattaen sen aikaista luokkajakoa ja siten naisten poliittinen kamppailu ei eronnut niin paljon biovallan käytännöistä kuin feministisessä teoriassa joskus halutaan antaa ymmärtää.

Feminismi oli 1900-luvun menestystarina. Se on ehkä kaikista tärkein aikamme aatteista ja ideologioista ja muuttanut perustavanlaatuisesti ihmiskunnan monituhattuvuotista kulttuurihistoriaa. Patriarkaatti oli 1900-luvun suuri häviö: miehet, isät ja sukujen vanhimmat ovat menettäneet ehdottoman auktoriteettinsa, naisten, lasten oikeudet ovat kohentuneet. Mutta nyt 2000-luvulla feministinen teoria on uusien haasteiden edessä. Nais- ja sukupuolentutkimuksen institutionalisoiduttua yliopistolliseksi oppiaineeksi ja tutkimusalaksi Suomessakin kouluttaen jo 20 vuoden ajan virkamiehiä (sic), poliitikkoja, toimittajia ja kansalaisaktivisteja eikä se enää pysty asemoitumaan vallalle ulkopuoliseksi voimaksi. Mitkä ovat feministisen teorian haasteet; kuinka sukupuolta pitäisi käsitteellistää kontrolliyhteiskunnassa jotta ei samalla uusinnettaisi sitä, mitä halutaan vastustaa?

Kaarina Kailo: Irokeesien lahjatalous ja naisvalta – uusia avauksia suomalaiseen naistutkimukseen

Alustukseni tavoitteena on nostaa esiin tiedepoliittisesti merkittävä kysymys suomalaisen naistutkimuksen eurosentrisyydestä ja jälkikolonialistisen feminismin rajoista. Pohdin kysymystä onko suomalaisen naistutkimuksen kytkökset valtiofeminismiin ja nykyinen queer-teorian painotus syynä jonkuntasoiseen episteemiseen vinoutumaan, joka ei tee tilaa mm. alkuperäiskansojen naisten varsin erilaisille naistutkimuksen suunnille. Keskityn nostamaan näkyväksi Yhdysvaltojen ja Kanadan irokeesien perinteisen ja modernisaation myötä ”päivitetyn” lahjatalouden (Gift Economy) ja tähän maailmankuvaan ankkuroidun sukupuolijärjestelmän. Lahjataloudella on yhtymäkohtia pohjoismaisen hyvinvointivaltio-järjestelmän huolenpidon eetokseen, mutta eroaa merkittävästi suhteessa seksuaalisuuden, työnjaon ja naisten roolin normeihin. Sen poliittinen eetos eroaa myös merkittävästi suomalaisen parlamentarismien sukupuolittuneesta vallanjaosta. Tuon esiin mitä uutta irokeesien lahjatalouden naisnäkökulma voisi tuoda suomalaiseen naistutkimukseen uusien kysymyksenasettelujen ja tiedepoliittisten avauksien innoittajana.

2. Feministinen teoria – näkökulmia lakiin, normiin ja sukupuoleen

Vetäjät: Sanna Karhu ja Soili Petäjaniemi-Brown

LAUANTAI 12.11.

9.30–10.00 Maria Svanström: *Relationality, Uniqueness and Structures – Two Readings of Emmanuel Levinas*

10.00–10.30 Salla Peltonen: *Gender and sexuality as ethical concepts*

10.30–11.00 Sari Roman-Lagerspetz: *Butler ja kojèvelainen tulkinta Toisesta*

11.00–11.30 Sanna Karhu: *Tunnustus ja relationaalinen subjektikäsitys Judith Butlerilla*

Maria Svanström: Relationality, Uniqueness and Structures – Two Readings of Emmanuel Levinas

Both Adriana Cavarero and Iris Young have focused on relationality while theorizing democracy and the political. However, when Cavarero discusses relationality as an ontological category - an elementary given of existence besides uniqueness - Young has used the same concept to make her normative points clear related to political equality in democratic processes of communication. Young has also claimed for a social ontology with room for social groups, which she in other contexts describes as structural. Both Cavarero and Young refer to Emmanuel Levinas's theory of speech and the ethical relation while discussing relationality - a theory expressed at the level of ethics and ontology, not at the level of politics. In the presentation Cavarero's and Young's different readings of Levinas will be discussed. Attention is especially paid to the norms, vocabularies and styles of expression often used in the different traditions the two thinkers are situated in and the consequences of these traditions for the two readings of Levinas – critical theory in the case of Young and above all thinking based on the concept of sexual difference in the case of Cavarero.

Salla Peltonen: Gender and sexuality as ethical concepts

By turning to the philosophy of Ludwig Wittgenstein I discuss some of the philosophical problems, theoretical paradoxes and stalemates that emerge in the debate between Rosi Braidotti and Judith Butler regarding the concepts of gender and sexuality. The debate focuses on the politics of gender

and sexuality, and different philosophical traditions and concepts are referred to in the creation of specific arguments in their exchange. In the presentation I discuss how the concepts of gender and sexuality can on the one hand, be approached as a question of epistemology, seen as expressions and effects of certain historical practices, which i.e. is the central thought in a Foucauldian genealogical approach. On the other hand, gender and sexuality can be seen as having a place in our lives and expressing our attitude or understanding towards each other, which gives rise to diverse ethical questions. I argue however, that the ethical dimensions to these questions cannot be fully captured if we understand and approach the concepts of gender and sexuality through a primarily theoretical and epistemological perspective. In my presentation I argue that the concepts discussed are more open to fluctuation and context-sensitive than what seems to be acknowledged in the debate in particular, and in poststructuralist feminist theory in general. I am here inspired by the critique put forward by both Toril Moi and the Swedish philosopher Pär Segerdahl, both drawing on the philosophy of the later Wittgenstein.

Sari Roman-Lagerspetz: Butler ja kojèvelainen tulkinta Toisesta

Esitelmässäni analysoin sitä kuinka G.W.F. Hegelin Itsen ja Toisen välinen dialektiikka on vaikuttanut Judith Butlerin teoriaan subjektista ek-staattisena sekä hänen performatiivisuuden politiikan teoriaansa. Analyysin mukaan Butlerin poliittinen teoria perustuu vaikutusvaltaiseen Hegel-tulkintaan, jonka on esittänyt Alexandre Kojève. Kojèven mukaan partikulaarinen subjektiviteetti ja subjekti-objekti-suhteet heijastavat tukahduttavia suhteita ajattelevan minän (itsen) ja Toisen välillä. Yksilöt voivat kuitenkin vapautua tukahduttavista suhteista vastavuoroisen tunnustuksen kautta. Vastavuoroinen tunnustus saa ideaalimuotonsa universaalina homogeenisena valtiona, jossa ei enää ole partikulaarisia subjekteja eikä tukahdutettuja Toisia: historia ja politiikka loppuvat. Butler, yhdessä monien muiden jälkistrukturalistien kanssa, osin hyväksyvät mutta osin hylkäävät Kojèven filosofian. Kojèven utooppinen historian filosofia korvataan paradoksaalisella idealla jossa tavoittelaaan vapautta, mitä ei kuitenkaan voi, eikä pidäkään saavuttaa. Kojèven Hegel-tulkinta on kuitenkin ongelmallinen ja tässä esitetty analyysi ehdottaa vaihtoehtoisia tapaa tulkita sekä Hegeliä että tunnustuksen politiikkaa.

Sanna Karhu: Tunnustus ja relationaalinen subjektikäsite Judith Butlerilla

Judith Butler tunnetaan etenkin performatiivisesta sukupuolikäsityksestään. Tässä paperissa Butlerin filosofiaa tarkastellaan uudesta näkökulmasta: tunnuksesta (*recognition*). Hänen tuotannossaan alati toistuva tunnustuksen käsite on huomioitu ajankohtaisessa Butler-tutkimuksessa (esim. Carver & Chambers 2008, Thiem 2008 ja Lloyd 2007), mutta ei sillä painoarvolla, mitä se ansaitisi. Toisaalta Butlerin toimijuuden käsitteestä kirjoittanut Kathy Dow Magnus (2003) väittää, että Butlerin tunnustuksen käsitteen taustalla vaikuttaa teoria intersubjektiiivisesta tunnuksesta. Pääväitteeni esitelmässä on, että Butlerin tunnustuksen käsite ei perustu niinkään teorialle intersubjektiiivisesta tunnuksesta vaan pikemminkin käsitykselle relationaalisesta – sosiaalisissa suhteissa rakentuvasta – subjektista.

Esitelmässä erittelen, millä tavalla Butlerin relationaalinen subjektikäsite perustuu hegeliläiseen tunnustuksen dialektiikkaan, ja miten ja miksi se siitä myös poikkeaa. Vertaan esitelmässä Butlerin tunnustuksen käsitettä Hegel-tutkija Robert R. Williamsin intersubjektiiivisuutta painottavaan tunnustuksen käsitteeseen. Vertailun tavoitteena on näyttää, millä perusteilla Butlerin tunnustuksen käsite pohjautuu intersubjektiiivisen tunnustuksen teorian sijaan relationaaliselle subjektikäsitteelle.

3. The Imaginary domain and the possibility of justice

Workshop with Drucilla Cornell and Tuija Pulkkinen

Please note, this workshop is not open, but for pre-registered participants only!

SATURDAY 13.11.

9.15–11.30

Mulki Al-Sharmani: Reforming Egyptian Substantive Personal Status Laws: The Debate

In the first decade of the new millennium, a series of new procedural family laws were passed in Egypt, with great significance for women. However, many of those who are pushing for legal reform feel that the lack of comprehensive changes in the substantive laws undermines the positive impact of the new procedural codes and maintain a legal system that legitimizes hierarchical gender roles and relations. Accordingly, there have been recent initiatives to introduce a new substantive family law. These efforts have triggered a heated public debate. This presentation will shed light on this debate. I will outline the reforms that are being proposed. Then I will identify the main interlocutors in the debate, and analyze their arguments highlighting the ideological frameworks and sociopolitical context shaping these positions. My aim is twofold: First, I seek to highlight the multiplicity and diversity among the ‘religious’ arguments and positions that are being adopted by the interlocutors. Secondly, I will point to a number of issues that have been driving the debate, and which go beyond the question of whether the proposed reforms are compatible with the doctrines of Islamic Shari’a. These issues are: struggles among different religious discourses for legitimacy; the contradictions of seeking gender justice through state institutions such as the law in a context where citizens are suffering from state oppression and its failure to ensure their citizenship rights; and disagreements among different actors who seek (or endorse) gender justice in the family domain about the suitability of global feminism (inspired by international conventions) as a credible framework for advocacy and action.

Susanne Dahlgren: “She brings up healthy children to the homeland.” Morality Discourses in Yemeni Legal Debates

In this paper, I will discuss morality discourses in Yemen to the background of family law reforms that took place in the Southern part of the country in the 1970s and 1990s. I will look at rhetorical tools applied in law debates that deal with women, family and the state from the perspective of Southern women who emerged in Yemeni unity in 1990 from a privileged position to that of Northern women soon to lose many of the earlier accomplishments. In this analysis, I will look at how Islam is played out as a discourse both to promote and to limit women their rights. I will argue that by the turning of the millennium, Islam has emerged as the decisive factor in defining woman’s “place” in society thus sidestepping the discourses of “modernity” and “tradition” that earlier characterised such debates. This change has been accommodated in the women’s rights movement, too, where the old demands for women’s emancipation (tahrir al-mar’a) are now voiced as if originating from Islam.

In looking at the debates, I will ask how does the difficult unification of the tribal North Yemen and the modernising South Yemen get voiced in family law debates. These elaborations provide background to debates in Arab countries at large. While particular legal codes are called Family laws, at issue tends to be women’s rights and the contested question of how much modernity, understood as personal freedom from the kind bond, a state can afford to allow its women. The paper is based on ethnographic field visits to the Yemeni town of Aden during the years 1988-2010, altogether some three years.

Elina Oinas : Freedom, modernities and the international alarm around African anti-gay populism

This paper will discuss the world-wide outburst of interest in the Ugandan case of legislation on homosexual acts – how to understand such unexpected interest in African politics and gay rights? What does the interest tell us about the symbolic significance of gay rights as a marker of “modernity”? Jasbir Puar’s concept homoexceptionalism has been a crucial turning point in the study of the connections between imperialism, nationalism and homophobia, but the current debates on homoexceptionalism (should) have their background in Drucilla Cornell’s intervention in 1998. Cornell challenges feminists to think about the consequences if feminism joins forces with those claiming freedom to be a particularly Western ideal. Thus, this paper seeks continuities and new openings since the publication of “At the Heart of Freedom”, both in terms of feminist thinking on “imperialism”, and recent cases of international alarm around homophobia.

The paper examines different arguments used by different parties involved in the heated debates about the anti-homosexuality bill in Uganda. The Ugandan bill is not an isolated case but similar arguments were used around the Malawi arrests in May 2010, and several highly publicized political leaders’ statements, including Jacob Zuma’s, Robert Mugabe’s and Morgan Zwangirai’s. The international and local gay and human rights movements have not been the only ones to react, and governments’, like the Swedish threats to cut development funding, add a larger political and economic dimension to the local debates about decency, sex and gender. What are the different discursive constructs of “Africa”, “Africanness”, rights and culture that are exploited in these rhetorics? How are gender, citizenship and sovereignty defined? How to theorize a reading that would help us beyond dichotomous thinking? Local actors’ statements, media documents and international campaigns will be examined. The interests of the paper go beyond the theme of sexualities, as the paper examines uses of modernity, tradition, colonialism, sovereignty, donor rule and democracy in this uniquely specific yet surprisingly revealing debate.

Mervi Patosalmi: Politics and Policies of Reproductive Agency

In Finland, as elsewhere in Europe, for decades declining birth rates have created political worries about population growth. In this paper, I examine three recent policy proposals, both governmental and non-governmental, that examine how to tackle the falling Finnish birth rate. I study the texts with the help of the notion of reproductive agency, which draws from Drucilla Cornell’s concepts of the imaginary domain and bodily integrity. The concepts incorporate various ideas from a specific notion of freedom to a psychoanalytically-inspired understanding of embodied self. I focus on theorising about possibilities to cohere as a person in regard to procreative capabilities and here reproductive agency is understood as opportunities to live differently hegemonic ways of reproduction. Through the notion of reproductive agency, I examine three themes in the selected policy documents: family, economics and gender. My study reveals that all three texts deal with the three themes mainly in a way that ends up restricting reproductive agency. Although the texts differ in their treatment of the themes, they do not expand and open possibilities for people to define their reproductive life as freely as possible, but present limited ways of understanding how reproduction should and can be arranged. In addition to limiting men’s and women’s abilities to give values and meanings to their reproductive capacities, the texts also include very specific notions about gender and gendered duties in reproductive processes. The notion of reproductive agency includes a conception that there should be possibilities for overcoming and for living differently sexual difference and reproductive processes, but the three documents do not enhance opportunities that would enable new configurations of gender and procreation.

Heta Rundgren : On the connection between women and the feminine

This paper introduces some of the main thematics of my interdisciplinary thesis, which I am currently preparing for Comparative Literature in France at the Université Paris 8 and for Gender Studies in Finland at Helsinki University.

My thesis poses the question of whether the signifier feminine must be necessarily interlinked with women. I believe there exists a connection between them, but that it is a contingent rather than a necessary one. I explore, in particular, Jacques Lacan's concept of sexual difference and his idea of masculine and feminine structures. I develop an interpretation of his theory by concentrating my interest on the use of two signifiers in his work, "feminine" (le féminin) and "women" (femmes). I study the consequences that repetitions and interpretations of woman and feminine have to the notion of sexual difference in Lacan's work, and also in a selection of contemporary novels. I have chosen the following novels, which all deal with the theme of women's struggle for independence: Stieg Larsson's Millennium Trilogy, Anja Snellman's "Geography of Fear" (Pelon maantiede), Philippe Sollers' "Women" (Femmes), and Doris Lessing's The Golden Notebook.

This paper concentrates on introducing the theoretical basis of my work. I clarify the impetus for my thesis and define the concepts that I use. I then continue with a short introduction to the on-going discussion by Judith Butler, Slavoj Žižek and Drucilla Cornell around Lacan's conception of sexual difference. I expose my thoughts on Lacan's rhetorical strategy and introduce the basis for my own interpretation of his work.

Lacan constantly uses ambiguous expressions in his seminars and *Écrits*. In my view, this is part of his rhetorical strategy, in which he puts all the ambiguity inherent in language into use in his speech. My interpretation thus takes into account the way in which Lacan's theory is based on conserving the ambiguity of language. Phallus, for example, in its complete inability to be neutral by any standard, is a good example of Lacan's use of words that carry with them heavy layers of signification and leave no one cold.

Antu Sorainen: From Decency to Sexuality – and back to Decency? Sexual criminal law and the politics of the pedophile in Finland

The Lanzarote Convention 2007 (Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, entry into force 1.7.2010) was signed by Finland 27.10.2007 and it will probably be ratified in the near future.

I will look at the Convention and the ongoing law-making work in Finland, based on the Convention, from the point of the history of feminisms and queer sexualities. It seems to me that the target of protecting children is thought to be maintained through conceptualization familiar from the era of moral criminalizations.

European penal codes aimed at getting rid of the so-called moral criminalizations in the late 1960s. Finland followed the suit but - curiously - rubricated the title of the sexual criminal law as "Crimes against Decency" in 1971. From 1999, the title of the sexual criminal law has been "Sexual Crimes". However, child pornography is still dealt under the concept of indecency (epäsiveellisyyt) and it will probably remain so.

4. Hyvinvointi, raja ja sukupuoli

Vetäjät: Olga Davydova ja Pirjo Pöllänen

LAUANTAI 13.11.

9.30–10.00 Sirkku Terävä: Inhimillinen turvallisuus ja hyvinvointi EU:n sisällä

10.00–10.30 Minna Viuhko: ihmiskaupan uhrit, sukupuoli ja leimautuminen

10.30–11.00 Helena Oikarinen-Jabai: Performatiivista liikkumista rajoilla

11.00–11.30 Olga Davydova & Pirjo Pöllänen: Venäläisten maahanmuuttajien hyvinvointi Suomessa – työn ja sukupuolen näkökulmasta

Sirkku Terävä: Inhimillinen turvallisuus ja hyvinvointi EU:n sisällä

Tämä esitelmä perustuu työpaperiin jossa pohdin mahdollisuutta tutkia Bulgarian romaninaisten ja tyttöjen hyvinvoinnin ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa. Tulevassa tutkimuksessa kiinnitetään huomiota eri EU-maiden, mm. Bulgarian, Ranskan ja Suomen julkisuudessa käytyn turvallisuuspuheeseen romanikysymyksessä. Vaikka EU muodostaa rajan suhteessa muuhun maailmaan, sen sisällä on lukemattomia näkyviä ja näkymättömiä rajoja. Bulgarian romaninaisille ja -tytöille valtion ja kaupunkien ja asuinalueiden sisäiset etniset rajat rajaavat myös heidän mahdollisuuksiaan koulutukseen, työhön ja terveydenhuollon piiriin sekä turvalliseen asumiseen ja elinoloihin. Tässä paperissa pohdin miten tutkia tutkimatonta ja tuntematonta Sarah Ahmedin Stranger-käsitteellä. Pohdin miten Donna Harawayn affection- tai Luce Irigarayn ihmettelyn käsitteiden avulla tutkimuksellisesti voitaisiin kohdata Itä-Euroopan romaninaiset ja tytöt. Keskeisenä tutkimuskysymyksenäni on: Onko Euroopassa halua ja mahdollisuutta purkaa hyvinvoinnin ja tasa-arvon tiellä olevia raja-aitoja?

Minna Viuhko: ihmiskaupan uhrit, sukupuoli ja leimautuminen

Esitelmäni käsittelee ihmiskaupan ja muun sen kaltaisen hyväksikäytön uhreja. Esitelmä pohjautuu tänä vuonna aloitettuun väitöskirjaprojektiini ”Hyväksikäytön rajat? Venäjältä ja Baltian maista Suomeen suuntautuva ihmiskauppa ja sen kaltaiset ilmiöt 2000-luvulla” (työnimi). Analysoin väitöskirjassani pääosin laadullisin tutkimusmenetelmin ihmiskauppa- ja hyväksikäyttöprosessien rakentumista, niiden luonnetta ja dynamiikkaa sekä (rikollisen) toiminnan organisointia. Ihmiskauppailmiötä tarkastellaan tutkimuksessa erityisesti (niin fyysisten kuin abstraktien) rajojen ylittämisen näkökulmasta.

Esitelmässä tarkastelen sitä, mistä ihmiskaupan ja hyväksikäytön (mahdolliset) uhrit tulevat Suomeen ja minkälaisissa tilanteissa ja olosuhteissa he joutuvat hyväksikäytön kohteiksi. Uhriutumista, hyväksikäyttöä ja hyväksikäytön eri muotoja lähestytään erityisesti sukupuolen näkökulmasta. Lisäksi problematisoin uhri –käsitettä ja ruodin käsitteen käyttökelpoisuutta sekä sitä, mitä uhriksi määrittely tai ns. ”uhrin leima” voi merkitä. Pohdin ihmiskauppatutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä sekä sitä, minkälaisia mahdollisia negatiivisia vaikutuksia tutkimuksella voi olla.

Helena Oikarinen-Jabai: Performatiivista liikkumista rajoilla

Pohdin paperissani etnis-kulttuuristen rajojen käsittelyä performatiivisen metodologian keinoin. Nykyisessä tutkimusprojektissani olen soveltanut performatiivisia lähestymistapoja maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kanssa tekemässäni projektissa. Tässä projektissa lapset ja nuoret tuottavat itse materiaalia, esimerkiksi valokuvia ja tekstejä joita sitten yhdessä työstämme. Minua kiinnostaa tuoko tällainen lähestymistapa jotakin erityistä erojen, rajojen ja ylijärjestelmien identiteettien käsittelyyn.

Olga Davydova & Pirjo Pöllänen: Venäläisten maahanmuuttajien hyvinvointi Suomessa – työn ja sukupuolen näkökulmasta

Alustuksessa keskitytään tarkastelemaan Pohjois-Karjalassa asuvien venäläisten maahanmuuttajanaisten arjen hyvinvoinnin rakentumista. Aineisto koostuu Suomeen muuttaneiden maahanmuuttajanaisten teemahaastatteluista sekä Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa -projektissa kootusta keskustelumateriaalista. Alustuksessa peilataan maahanmuuttajanaisten hyvinvointikäsitteitä niin suomalaisen kuin venäläisen yhteiskunnan hyvinvoinnin rakentumiseen. Alustuksessa työ ja sukupuoli linkittyvät hyvinvointiin ja hyvinvointia tarkastellaan niin toimeentulon kuin hoivasuhteidenkin näkökulmasta. Raja ja rajan ylitys on aineistoissa läsnä konkreettisenä rajanylityspaikkana (Niirala-Värtsilä). Kysymme aineistolta, miten raja lisää maahanmuuttajanaisten hyvinvointia, ja toisaalta onko rajan läsnäololla naisten hyvinvoinnille negatiivisia seurauksia (esim. hoivajärjestelyjen näkökulmasta).

5. Intersections of queer: homosexuality, race and class

Chair: Jacek Kornak

FRIDAY 12.11.

15.30–16.00 Jukka Lehtonen: Gender, class and post-compulsory educational choices of non-heterosexual youth

16.00–16.30 Miia Rantala, Representations of ethnicity and ‘race’ in TV advertisements

16.30–17.00 Junko Saeki: Queer in Japanese films: the influence of Western culture and new development

17.00–17.30 Diego Falconi: The Queer Conquest of the Andes: Literature and Political Activism of the Body

Jukka Lehtonen: Gender, class and post-compulsory educational choices of non-heterosexual youth

Socioeconomic background and gender are widely acknowledged factors influencing the educational choices of young people. In Finland after compulsory education young people choose between academically oriented general upper secondary schools and vocational upper secondary schools. Class and gender intertwine with these choices in many ways. This is particularly visible in vocational education, which is highly gender-segregated. In my presentation the focus is on the post-compulsory educational choices of non-heterosexual young people. I argue that sexuality is also a relevant difference effecting to the processes of education and career. Sexuality intertwines with class and gender. Based on interviews and stories produced with young non-heterosexual people analysis is made on how sexuality, gender and class were constructed as meaningful in upper secondary education and in the educational choices these young people made. Young non-heterosexual people are taken part into the processes where they are expected to construct educational and labour-market citizenship. They are often expected to be and act as heterosexual and their non-heterosexuality remains invisible and it is not seen as relevant when considering their educational career. Many of them resist the gendered expectations forced on them and choose differently. When questioning the classed expectations of their parents or teachers or challenging the gender-segregation of the educational market, they might face problems. They might be front-runners in confrontation with gendered norms in educational choices but this is not acknowledged in the national policies, programs or curricula statements, which argue for gender equality and abolishment of gender-segregation in the labour market.

Miia Rantala: Representations of ethnicity and ‘race’ in TV advertisements

Media representations such as television ads produce and repeat cultural differences and stereotypes. It is also a matter of politics and exercise of power: Who are included in representations and who has the power to define the representational codes and discourses? In spite of ethical statements issued by the Council of Ethics in Advertising, the representations of non-Finns and Finns seem to be stereotypical in Finnish TV ads. The aim of this doctoral thesis is to analyse the visual representations of ethnicity and ‘race’ in prime-time TV ads shown on Finnish commercial TV channels during the years of 2004 and 2010. The sub questions are: How do the ads produce such ethnical/racial representations as ethnic sameness and ethnic difference? How are ethnicity and ‘race’ related to e.g. gender, social class, sexuality and nationality ie. intersectionality? What kind of subject positions are produced in the ads? This multidisciplinary research leans on critical media cultural studies, social constructionism and ethnical relations studies in discussion with postcolonial and feminist theories. Semiotics, narrative, and different kinds of close and discerning reading methods are used in order to analyse the multimodal elements in the ads. The aim is to identify the hidden details places and gaps, which have been built and structured unconsciously and uncritically into the culture. Patriarchalism, heteronormativity, colonialism and whiteness as a norm in the culture are examples of such unconscious and unquestioned hidden aspects.

Junko Saeki: Queer in Japanese films: the influence of Western culture and new development

Male homosexuality has been one of the remarkable topics of the films for the Japanese audiences. In 1970’s and 80’s, Western films such as *The Death in Venice*(1971), or *Maurice*(1987), had become popular among Japanese audiences, especially those of female, since the films gave the visual pleasure for young female audiences, by seeing beautiful Western male. There was hardly seen the interests in political or social issues for the gay liberation among the mind of the audiences at that time. However, from 1990s, Japanese film directors began to create their own works which deals with gay issues in Japanese backgrounds, seeking the possibility of more liberated lives for gay male. They try to focus on the lives and feelings of Japanese gay male in reality, with more realistic manner than that of the former popular films from the West. Especially, from 2000’s, they began to depict not only “gay” in the old sense, but also try to express “queer” existence. I will discuss how Japanese films treats gay male in 2000’s, with the historical background from 70’s to 90’s.

Diego Falconi: The Queer Conquest of the Andes: Literature and Political Activism of the Body

The region of the Andes, as complex and diverse as it is, has been somehow reduced, sexually speaking, to an hegemonic hetero-normative epistemology. Then, for over three centuries the Andes has lost its *queer* status. In fact, if compared to some other regions within the Latin American area, the zone of the Andes has been somehow declared *queer free*. Because of this, a lot of stereotypes of masculinity and femininity have been settled there, as well as a notion that any non heterosexual desire or body is not *natural* to the zone and therefore comes from a different culture and it is probably imposed.

My analysis aims, first, to find, through a genealogical exercise of texts, what happened in the area and how the colonial discourse transformed a territory which once upon a time was filled with diverse bodies and sexualities, and why these different types of sexuality disappeared drastically in most parts of this region; and second I would like to present how literature has been important for contemporary queer activism in order to raise a national and a regional consciousness as well as to combat the post-colonial discourse.

6. Kulttuuriset lait ja lainalaisuudet

Vetäjä: Tutta Palin

PERJANTAI 12.11.

- 15.30–16.00 Tiina Mäntymäki: Naispuolinen murhaaja yhteiskuntakritiikin välineenä rikoskirjallisuudessa
- 16.00–16.30 Sanna Katriina Iitti: Dionyysinen aulos ja epäeettinen musiikki Antiikin yhteiskunnassa
- 16.30–17.00 Leena Svinhufvud: Kutovat suunnittelijanaiset: luonnollinen valinta vai naisten haaste?
- 17.00–17.30 Marja-Terttu Kivirinta: Tapaus Helene Schjerfbeck. Erään (nais)taiteilijan representaatio 1910-luvun Suomessa

Tiina Mäntymäki: Naispuolinen murhaaja yhteiskuntakritiikin välineenä rikoskirjallisuudessa

Rikoskirjallisuutta on perinteisesti pidetty miehisenä kirjallisuudenlajina. 1970-luvulla monet naiskirjailijat ryhtyivät tietoisesti murtamaan genren miehisiä konventioita ja painottamaan naisista agenssia miehisen sijaan. He loivat naispuolisia etsiviä kuten Sara Paretskyn V.I. Warshawksi ja Sue Graftonin Kinsey Millhone, jotka tarjosivat naisisia vastineita kovaksikeitetuille miesdekkareille.

Naisdekkariksi voidaan määritellä rikoskirjallisuus, joka on naisen kirjoittama tai jossa nainen on keskeisessä roolissa (vrt. Hapuli & Matero 1997: 8). Naisdekkareita on tutkittu paljon feministisestä näkökulmasta. Tutkimuksissa on korostettu tekstuaalista tilaa, jonka naisdekkarit ovat luoneet miehisen genren rinnalle. Niissä on myös kiistelty siitä onko lajityyppi muokkautunut feministisiä tarkoitusperiä edistäväksi, siis missä määrin naisdekkari voi olla myös feministinen dekkari. Feministisen potentiaalin etsinnöissä keskiössä on lähes poikkeuksetta ollut naispuolisen etsivän agenssi. Tutkijat ovat jättäneet keskustelun ulkopuolelle kysymyksen missä määrin kerronnan keskiössä vääjäämättä oleva naispuolinen murhaaja ja hänen edustamansa agenssi voi toimia subversiivisena viestinä feministisestä näkökulmasta.

Nykydekkarien kirjoittajat käyttävät lajityyppiä yleisesti yhteiskuntakritiikin välineenä. Koska kulttuurissamme väkivalta on koodattu miehiseksi, naispuolinen murhaaja näyttäytyy poikkeuksena ja nimenomaan naisena joka murhaa. Rikkomalla yhteiskunnassamme vallitsevia sukupuolen normistoja vastaan väkivaltainen nainen esiintyy sukupuolijärjestelmän kriitikkona. Niinpä kirja, jossa murhaaja on nainen kertoo jotakin erityistä myös sukupuolesta. Paperini tarkoituksena onkin pohtia naispuolisen murhaajan potentiaalia toimia yhteiskunta- ja sukupuolijärjestyksen kritiikin välineenä nykydekkareissa ja luonnostella samalla miten murhaajan agenssin näkeminen tästä näkökulmasta mahdollisesti uudistaa määritelmää feministisestä dekkarista.

Sanna Katriina Iitti: Dionyysinen aulos ja epäeettinen musiikki Antiikin yhteiskunnassa

Tarkastelen esityksessäni epäeettisenä pidettyä musiikkia Antiikin aikana. Sellaiseksi luokiteltiin musisointi auloksella, joka oli keskeinen rituaalisoin Dionysos-kultissa. Esitän myös tutkimustulokset, jotka saavutin perehtyessäni suppeaan joukkoon Dionysos-ikonografioita Ateenassa ja Lontoossa vuosina 2008 ja 2009.

Mielenkiintoni suuntautuu yhtäältä aulos-soitinten, toisaalta tanssijoiden liikehdinnän kuvaamiseen. Dionysos-aiheiset asetelmat, joita sisältyy muun muassa vaasimaalauksiin, samoin kuin muun muassa Platonin kertoma viittaavat siihen että dionyysiset riitit olivat ajoittain väkivaltaisia. Soiton ja tanssin luonne noissa rituaaleissa oli hurjaa ja ekstaattista. Tutkimistani representaatioista ja erityisesti niissä kuvatuista eleistä voi päätellä, että dionyysinen liikehdintä oli usein konfliktien täyteistä.

Leena Svinhufvud: Kutovat suunnittelijanaiset: luonnollinen valinta vai naisten haaste?

Paperini liittyy Loja Saarista (1879–1968) ja Marianne Strengelliä (1909–1998) käsittelevään tutkimukseen, jossa tarkastelen eri sukupolvia edustavien suunnittelijanaisten uria Suomessa ja Yhdysvalloissa. Molemmat toimivat erityisesti kudonnan asiantuntijoina: taiteilijoina ja suunnittelijoina, yrittäjinä ja opettajina.

Tekstiilitaiteen ammatillinen koulutus (per. 1929) keskittyi 1950-luvun alkuun asti kudontaan ja samalla alasta muodostui selkeästi naisten alue taideteollisuudessa – toisin kuin esimerkiksi sisustusarkkitehtuurista tai keramiikkataiteesta. Tekstiiliopetuksen erikoistumista on tulkittu esimerkiksi Saksan Bauhaus-koulun kohdalla keinona eristää naisopiskelijat muusta koulutuksesta ja luontaisesti naisille sopivalle alalle. Vastaavan toimintakentän uudelleenjärjestämisen voi nähdä myös Suomessa, mutta kuten olen väitöskirjassani (2009) osoittanut, kangaspuut ja kudonta eivät aiheuttaneet marginalisoitumista, vaan antoivat välineen haastaa vallitsevia taideteollisuuden järjestelmiä ja yhteiskunnallisia normeja. Itsensä työllistäminen ja yrittäjyys oman kutomon puitteissa oli monien tekstiilitaiteilijoiden tapa toteuttaa ammattia. Kutomoissaan ja studioissaan tekstiilitaiteilijat toimivat naiskäsitöläisten johtajina. Taloudellisina toimijoina heihin kohdistui sääntöjä ja säätelyä, jonka vaikutuksia pohdin esityksessäni.

Tuotantovälineen hallinta ja yrittäjyys avasi naisille väylän toimia mittavissakin sisustushankkeissa, usein ainoana sukupuolensa edustajana. Menestyneimmillä taiteilija-yrittäjillä oli sosiaalista ja taloudellista pääomaa, jotka tukivat naisia urillaan. Loja Saarinen tuli tekstiilitaiteeseen itseoppineena, Marianne Strengell muodollisen koulutuksen kautta. Ruotsinkielistä sivistyneistöä edustavat naiset omaksuivat kansanomaisena pidetyn käsin kudonnan oman ilmaisunsa muodoksi. Molemmat toimivat perheensä verkostoissa, joissa miehet olivat arkkitehteja ja naiset työskentelivät tekstiilien ja sisustamisen parissa. Heidän tapauksissaan perinteisten naisen mallin (ei-julkinen, ei-ammattillinen) haastaminen tapahtui omaksumalla sopivana pidetty rooli ja työskentelemällä naisten tai oman perheen yhteisöissä. Sukupuoli, sosiaalinen tausta ja taideteollinen yrittäjyys kietoutuvat tapauksissa yhteen. Mitä naisen mallia tässä haastettiin; oliko kyse arts & crafts -liikkeen perinteeseen sopivan naistaiteilijan roolin institutionalisoimisesta?

On kiinnostavaa myös pohtia suunnittelijanaisiin kohdistettujen odotusten ja normien eroa lähtömaassa ja uudessa kotimaassa. Suomessa talonpoikaisen välineen, kangaspuiden, rekrytointi taiteen, käsiteollisen tuotannon ja käsityöharrastuksen käyttöön oli maailmansotien välisen ajan julkisuudessa suomalaiskansallinen hanke. Yhdysvalloissa Saarinen ja Strengell tunnetaan suomalaisina kutojina (Finnish weaver). Kansainvälisesti arvioiden kudonta näyttääkin jännittävällä tavalla modernilta ja muodikkaaltakin naisdesignereiden toiminta-alueelta.

Marja-Terttu Kivirinta: Tapaus Helene Schjerfbeck. Erään (nais)taiteilijan representaatio 1910-luvun Suomessa

1880-luvulla nuorena lahjakkuutena debytoinut taidemaalari Helene Schjerfbeck (1862–1946) oli 50-vuotias kokiessaan toisen läpimurtonsa. Kun hänen teoksiaan oli esillä näyttelyissä 1910-luvulla vuosikymmenten katkoksen jälkeen, arvioissaan useat kriitikot kirjoittivat yllättyneensä niiden uudesta, modernista maalaustavasta. Kirjoittajia ihmetytti myös se, että iäkkääksi katsottu Schjerf-

beck oli elossa yhä. Taidemaailma oli miehinen, monet kriitikoista miehiä ja käsite taiteilija mieltä mieheksi. Oli omaksuttu uusien sukupolvien ylläpitämiä, kansainvälisistä yhteyksistä opittuja käytäntöjä, kuten taidekauppa ja siihen kytkeytyvä taiteilijoiden lanseeraus julkisuuteen, muun muassa näyttelyluettelot ja taiteilijamonografiat. Taidemarkkinoilla menestyi vain harva naistaiteilija, mutta Schjerfbeck kiinnosti. Hyvinkäällä asuvan taiteilijan ja hänen teoksensa oli ”löytännyt” nuori kriitikko, keräilijä ja taidekauppias Gösta Stenman, joka järjesti Schjerfbeckin ensimmäisen yksityisnäyttelyn Taidesalongissaan Helsingissä syksyllä 1917. Stenmanin aloitteesta julkaistiin näyttelyluettelo sekä elämäkerta, jotka molemmat kirjoitti Schjerfbeckin kanssa ystäväystynyt metsänhoitaja, taiteilija ja keräilijä Einar Reuter. Hänen artikkeleitaan julkaistiin lisäksi muutamissa aikakauslehdissä. Reuterin näkemykset Schjerfbeckistä ja hänen teoksistaan perustuivat maalaustaidetta kosketteleviin keskusteluihin ja kirjeenvaihtoon, mutta myös näkemyksiin modernista taiteilijasta kärsivänä nerona.

”Tapaus Schjerfbeck” haastaa pohtimaan työryhmän teemana olevaa normatiivista näkökulmaa. Kyseessä on Suomen taiteen kaanoniin varhain nostettu naistaiteilija, jonka henkilö on kuitenkin nähty lähes sukupuolettomaksi, neutraaliksi. Naimattomuutensa takia hänen on ajateltu kuoletta- neen seksuaalisuutensa ja toteuttaneen näin naistaiteilijoille varattua roolia. Schjerfbeck eli arkea naisten parissa ja maalasi usein naisia mutta voi kysyä, että maalasiko hän naisia kuin mies, miehen katseella. Kun Hyvinkäällä asunut taiteilija pysyi etäällä pääkaupungin taidepolitiikan keskiöstä ja paneutui yksityisyydessään taiteelliseen uudistumiseen, hänen teostensa kriitikot ruokkivat julkisuudessa mielikuvia erakoituneesta pyhimyksestä. Myyttiä vahvisti Schjerfbeckin lapsena saama lonkkavika, joka aiheuttikin elinikäisiä kipuja ja hankaloitti arkea. Taidemaailmasta kaukana olevan Schjerfbeckin representaatio oli eteerinen kumara hahmo, joka kirjautui vähitellen myös taidehistorian kertomuksiin. Samalla alettiin korostaa hänen maalaustensa henkisyttä. Kansallisesta taidepuheesta irrottautuneen taiteilijan teokset kytkettiin sittemmin myös Suomen taiteen kansalliseen diskurssiin.

Naistutkimuspäivien ”Kulttuuriset lait ja lainalaisuudet” -työryhmään tuomani keskustelupuheen- vuoro perustuu empiriaan ja kytkeytyy Helsingin yliopistossa tekeillä olevaan väitöskirjaan työni- mellä ”Vieraita vaikutteita karsimassa. Sukupuoli, luokka ja Suomen taiteen rakentuminen 1910-20 -luvulla”. Osa Suomen Akatemian rahoittamaa ”Taidehistorian omakuva” -projektia oleva tutkimus on varhaisvaiheessa. ”Tapaus Schjerfbeck” on toinen tutkimuksen tapauksista, toinen on ”Tapaus Juho Rissanen”.

7. Laki, halu, sukupuoliuttuminen. Psykoanalyysin radikaalit mahdollisuudet

Puheenjohtaja: Livia Hekanaho

LAUANTAI 13.11.

- 9.30–10.00 Nana Blomqvist: Halun ja identiteetin merkitykset miesten seksikulutuksen puolus- tuspuheessa
- 10.00–10.30 Livia Hekanaho: Viruksen veljeskunta. Bareback-alakulttuurin siirtämisen ja synnyttä- misen fantasmat
- 10.30–11.00 Lotta Kähkönen: Valkoisen naisen kehitystarina heteronormatiivisuuden kyseenalais- tajana? Psykoanalyttisen tulkinnan haasteista ja mahdollisuuksista.
- 11.00–11.30 Annamari Vänskä: Vietelty lapsi? Freudin viettelyteorian banalisoitumisesta nykykult- tuurissa

Nana Blomqvist: Halun ja identiteetin merkitykset miesten seksikulutuksen puolustuspuheessa

Tämä esitelmä perustuu pro gradu -tutkielmaani jossa tarkastelen foucaultilaisesta diskurssianalyttisestä näkökulmasta, sitä miten miesten oikeutta kuluttaa seksiä puolustetaan. Tavoitteeni on kyseenalaistaa seksin kuluttaminen *oikeutena*. Tarkastelen tämän diskurssin muodostamia halun, sukupuolen ja identiteetin merkityksiä selvittääkseni, miten halu kytkeytyy identiteettiin ja tässä tapauksessa maskuliinisuuteen.

Materiaalini kostuu yhtäältä Hufvudstadsbladetin keskustelupalstoilla käydystä keskustelusta vuonna 2002 ja toisaalta Henry Laasasen kirjasta: Naisten seksuaalinen valta. Hufvudstadsbladetin keskustelu käsitteli silloisen kansanedustajan Eva Biaudetin lakiehdotusta kieltää seksin ostaminen Suomessa. Henry Laasanen taas käsittelee kirjassaan naisten ja miesten seksuaalisuutta. Hänen mukaansa seksi on resurssi jota naiset voivat käyttää vallan käytön välineenä miehiä kohtaan.

Analyysini perustuu Michel Foucaultin käsitykseen (1978, 94–95) että valtasuhteet ovat tarkoituksellisia mutta eivät subjektiivisia. Tämän käsityksen mukaan ei ole valtaa jota ei olisi harjoitettua ilman tavoitteita ja päämääriä. Analyysini toinen tärkeä lähtökohta on Donna Harawayn ajatus (1988) tiedon paikantumisesta (situated knowledge). Diskurssi joka puolustaa miesten oikeutta seksiin perustuu monella tapaa freudilaisiin käsityksiin halusta ja seksuaalisuudesta. Hahmottaakseni tarkasteltavan diskurssin lähtökohtia, tavoitteita ja päämääriä, olen myös lukenut kriittisesti freudilaista psykoanalyttistä seksuaalisuuskäsitystä. Freudilaisen seksuaalisuuskäsityksen kritiikki ”miesten oikeus seksiin” -diskurssin kautta kuuluu siten graduni keskeisiin analyysin kohteisiin.

Livia Hekanaho: Viruksen veljeskunta. Bareback-alakulttuurin siittämisen ja synnyttämisen fantasmat

Esitelmäni aiheena on homomiesten barebacking-alakulttuuri sekä sen psykoanalyttiset tulkinnat. Hi-viruksen fetissoinnin ja ”aidoksi” koetun suojaamattoman seksin erotisoimisen sekä rajoittamattoman intiimiksi tulkittun kumittoman kohtaamisen ideaalien ympärille rakentunut barebacking-alakulttuuri on herättänyt yhtä lailla psykoanalyttistä kuin etnografistakin kiinnostusta. Tästä kiinnostuksesta kertoo sekä Tim Deanin psykoanalyysistä näkökulmansa omaksunut etnografia bb-kulttuurista *Unlimited Intimacy* (2009) että samaa teemaa intiimiyden ja psykoanalyttisen kohtaamisen rajapinnassa pohdiskeleva Leo Bersanin ja Adam Phillipsin dialoginen esseeteos *Intimacies* (2008). Bareback-kulttuuriin kiinnittää huomiota myös David M. Halperin poleemisessa teoksessaan *What Do the Gay Men Want?* (2007). Esitelmässäni nostan esiin bb-alakulttuurin ominaispiirteitä suhteessa siinä kirjoitettuihin analyysiin samalla tarkentaen ja kommentoiden tästä alakulttuurista esitettyjä psykoanalyttisiä tulkintoja. Tarkastelen erityisesti alakulttuuria kannattelevia fantasioita, joita esimerkiksi bb-yhteisön jäseniä viraalisin ja fantasmaattisin sitein yhdistävä bareback-porno ilmentää. Kuoleman, tuhoamisen ja tuhoutumisen mielikuvien sijasta bareback-alakulttuurin jäseniä motivoivatkin lisääntymisen, sukulaisuussuhteet perversoivien siteiden luomisen ja uuden (elottoman) elämän synnyttämisen fantasmat, joita esityksessäni erittelen (*pun intended*).

Lotta Kähkönen: Valkoisen naisen kehitystarina heteronormatiivisuuden kyseenalaistajana? Psykoanalyttisen tulkinnan haasteista ja mahdollisuuksista

Käsittelen paperissani esimerkkitapausta omasta tutkimuksestani, jossa analysoin yhdysvaltalaisen kirjailijan, Joyce Carol Oatesin, novellia ”The Molesters” (”Ahdistelijat”, 1968). Analyysini pohjalta pyrin purkamaan psykoanalyttisessä luennassa kohtaamiani haasteita ja mahdollisuuksia. Tutkimuksessani tarkastelen valkoisen naisidentiteetin kompleksisuutta ja lähestymistapani on intersektionaalinen. Olen ensisijaisesti lukenut ko. novellia valkoisen tytön identiteetin kehitystarinana. Sitä on tulkittu mm. esimerkkinä Oatesin tavasta käsitellä ja rikkoa freudilaista oidipaalista teemaa.

Toisaalta, kuten esim. omassa luennassani ehdotan, sen voidaan nähdä käsittelevän lacanilaiseen symboliseen järjestykseen astumisen problematiikkaa tytön kehitystarinassa, johon liittyy tuleminen tietoiseksi ympäröivän amerikkalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan normeista.

Kehitystarina sijoittuu tiettyyn kulttuuriseen kontekstiin, ja symboliseen astuminen saa omat kulttuurispesifit piirteensä ja merkityksensä. Tarinassa esiintyy nk. ”rotufantasia”, jota olen tulkinut kahteen kulttuuriseen tabuun, insestiin ja rotujen sekoittumiseen (miscegenation taboo), viittaavana. Nimenomaan yhdysvaltalaisessa kirjallisuudessa esiintyy usein näiden kahden tabun sekoittuminen tai yhdistyminen. Rotufantasia ja siihen sisältyvät kulttuuriset tabut kiinnittävät huomion sukupuolta, rotua ja seksuaalisuutta koskeviin sosiaalisiin normeihin tietyssä ajallisessa (1960-luku) ja kulttuurisessa kontekstissa. Luennassani korostan, että rotufantasiaa voidaan lukea tytön vastarintana sukupuolta, rotua ja seksuaalisuutta koskevia sosiaalisia normeja vastaan. Tämä luenta avaa mielestäni mahdollisuuksia paitsi radikaaleille uudelleen luennalle myös tiettyjen käsitteiden (esim. Lacanin symbolisen) uudelleen käsitteellistämiseksi. Tässä paperissa keskityn ensisijaisesti seksuaalisuuteen, vaikka lähtökohtana toimiikin intersektionaalinen lähestymistapa ja ajatus siitä, että rotua, sukupuolta ja seksuaalisuutta tuotetaan diskursiivisesti yhdessä. Pohdin mm. Judith Butlerin ajatusten pohjalta, miten tarinassa esiintyvä symbolinen insesti kyseenalaistaa seksuaalisuuteen liittyvää sosiaalista säätelyä yhdysvaltalaisessa kontekstissa. Jos tarinan esiintyvää rotufantasiaa luetaan transgressiivisena, miten tarina rikkoo ei-normatiivisia, seksuaalisia suhteita sääteleviä kieltoja ja miten vastarinta näitä kieltoja vastaan kyseenalaistaa erityisesti heteronormatiivisuutta?

Annamari Vänskä: Vietelty lapsi? Freudin viettelyteorian banalisoitumisesta nykykulttuurissa

Muodin mainonnassa lasten esittäminen viettelevinä ja seksualisoituna speaktaakkelina, jossa nautinto, halu ja kulutushyödykkeistyminen leikkaavat toisiaan, on pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Vakiintuneisuudesta huolimatta erotisoitujen lasten kuviin suhtaudutaan ristiriitaisesti ja usein varsin negatiivisesti ja erotisoitujen lasten kuvia luetaan pelkästään lasten hyväksikäytön näkökulmasta. On aiheellista kysyä, miksi lasten esittäminen erotisoituna hahmoina johtaisi väistämättä lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön, jos vastaavaa ei pidetä väistämättömänä aikuisia esittävien kuvien kohdalla? Mikä erotisoitujen lasten representaatioissa häiritsee?

Vastauksen tähän antaa eräs käsitys lasten seksuaalisuuden muodostumisesta. Siinä seksuaalisuus ei ole jotakin lapsessa luonnostaan olevaa. Sen sijaan seksuaalisuus on jotakin, joka tulee lapseen ulkoapäin hyväksikäytön muodossa. Tällaisen käsityksen juuret juontuvat aina Rousseau’hon saakka, mutta erityisesti valistuksen jälkeiseen aikaan 1800-luvulle, jolloin käytiin vilkasta debattia paitsi aikuisten seksuaalisuudesta ja seksuaalisista perversioista myös lapsen seksuaalisuuden alkuperästä. Erään varsin tunnetun määritelmän mukaan lapsen seksuaalisuuden alkuperä on traumassa, jonka henkilö on kokenut lapsuudessa. Sen mukaan seksuaalisuus tulee lapseen ulkoapäin viettelynä.

Vaikka Freud hylkäsi ajatuksen viettelystä lapsen seksuaalisuuden alkuperänä lapsessa sisäsyntyisenä olevan seksuaalisuuden hyväksi 1900-luvun alussa, ajatus viettelystä elää edelleen voimakkaana omassa kulttuurissamme. Harva se päivä törmäämme keskusteluihin, joissa esimerkiksi mainonnan sanotaan seksualisoivan lapsen. Tässä työryhmäpaperissa analysoidaan Freudin viettelyteorian kulkeutumista niihin populaareihin keskusteluihin, joissa arvioidaan representaatioiden ja lapsen seksuaalisuuden välistä suhdetta.

8. Luonnon ja tieteen lait

Vetäjät: Marja Vehviläinen, Venla Oikkonen ja Sari Irni

PERJANTAI 12.11.

- 15.30–16.00 Sari Irni: Materiaalisuuden politiikat feministisissä tieteidenvälisissä keskusteluissa
- 16.00–16.30 Anna-Maria Mäki-Kuutti & Sinikka Torkkola: Terveyden sukupuoli eli kuinka terveydet/sairaudet tekevät Naista
- 16.30–17.00 Katja Yesilova: Perhe ja biologia
- 17.00–17.30 Venla Oikkonen: Geenit, genealogia ja sukulaisuuden lait
- 17.30–18.00 Marja Vehviläinen: Feminististä tietoa ja toimijuutta ympäristökeskustelussa ja -käytännöissä?

Sari Irni: Materiaalisuuden politiikat feministisissä tieteidenvälisissä keskusteluissa

Tarkastelen alustuksessani feministisiä keskusteluja materiaalisuudesta. Keskityn erityisesti tarkastelemaan luonnon- ja yhteiskuntatieteiden rajapinnoille sijoittuvia keskusteluja ja niissä esitettyjä kritiikkejä, esimerkkinä Karen Baradin kritiikki Judith Butleria kohtaan, sekä Baradiin itseensä kohdistunut kritiikki yhteiskuntatieteilijöiden taholta. Havainnollistan näiden esimerkkien avulla sitä, kuinka kyse 'feministisissä materiaalisuusneuvotteluissa' ei ole vain jonkin tietyn 'materiaalisuuden' ulottuvuuden, esimerkiksi biologisen ruumiillisuuden, huomioimisesta tai huomiotta jättämisestä, kuten keskustelussa usein annetaan ymmärtää. Ehdotan, että keskustelua kannattaa tarkastella myös materiaalisuuden politiikan näkökulmasta. Tarkoitan tällä esimerkiksi sitä, mikä kelpaa 'materiaalisuudeksi' missäkin tilanteessa, ja kuinka kulttuurisen/diskursiivisen ja materiaalisuuden erottelua käytetään tässä keskustelussa, yhtäältä kyseenalaistamaan totuttuja itsestäänselvyyksiä ja toisaalta muodostamaan raja-aitoja tutkijoiden välille.

Anna-Maria Mäki-Kuutti & Sinikka Torkkola: Terveyden sukupuoli eli kuinka terveydet/sairaudet tekevät Naista

Terveyden ja sukupuolen suhdetta on niin lääketieteellisessä kuin sosiaalitieteellisessäkin tutkimuksessa lähestytty tyypillisesti sukupuolten välisten terveyserojen kautta, jolloin sukupuoli on nähty terveyseroja selittävänä muuttujana. Tämän esityksen lähtökohta on toinen, sillä näemme terveydet ja sairaudet sukupuolijärjestystä tuottavina käytäntöinä. Terveydet ja sairaudet näemme puolestaan yhteiskunnallisten ja kulttuuristen käytäntöjen tuottamiksi monimuotoisiksi ilmiöiksi. Lääketieteellisen määrittelyn rinnalla terveys ja sairaus rakentuvat sekä yksilöiden kokemuksissa että yhteiskunnallisissa, ei-lääketieteellisissä käytännöissä.

Esityksessämme kysymme, millaista sukupuolijärjestystä terveydet ja sairaudet tuottavat ja kuinka ne sen tekevät. Toiseksi pohdimme havainnollistavan empiirisen aineiston kautta, millaisiksi Naisiksi terveyden ja sairauden järjestykset naisia kutsuvat. Sukupuolen ymmärrämme tekemisenä ja laajana jatkumona, joka ei ole palautettavissa kahden vastakkaisen sukupuolen järjestelmään. Sukupuolijärjestyksellä viittaamme sukupuolten välisiä suhteita ylläpitäviin sosiaaliin käytäntöihin ja valtasuhteisiin. Toistuvista hegemonisista toimintamalleista, joiden mukaan Naisten ja Miesten oletetaan toimivan ja olevan, puhumme nais- ja miestapaisuuksina.

Havainnollistavana empiirisenä aineistona käytämme naisille suunnattuja yleistajuisia terveysoppaita vuosilta 1920–2000. Mukana on vertailun vuoksi yksi miehille suunnattu opas. Laadullisen lähiluvun kohteena ovat oppaiden alkusanat, johdannot ja sisällysluettelot. Esityksessä selvitämme, kuinka terveysoppaat puhuttelevat ja näyttävät Naisen yhteiskunnallista paikkaa: ruumiina ja siitä syntyvänä sieluna; äitiruumiina sekä yhteiskunnallisen hoivatehtävän suorittajana.

Katja Yesilova: Perhe ja biologia

Sekä arkisissa keskusteluissa että akateemisissa kiistoissa perheen ja biologian välinen suhde jää usein problematisoimatta. Perhe yhdistetään biologiseen reproduktioon ja isä-, äiti-, lapsi–suhteisiin. Perhepolitiikka ja perheen tuen käytännöt ovat korostetusti näiden luonnollisiksi käsitettyjen suhteiden tukea. Luonnolliseksi käsitetyn perheen hajoamisen ennaltaehkäisy on perhepolitiikan ydinasia. Samalla muunlaiset perheet – esimerkiksi yksinhuoltaja-, uus-, adoptio- tai sateenkaari-perheet -- käsitetään riskeinä lapsen normaaliudelle. Biologinen perusta kytetään täten perheenjäsenten psyykkis-sosiaaliseen hyvinvointiin ja etenkin lapsen tasapainoiseksi kasvuun. Siten biologinen, psykologinen ja sosiaalinen hyvinvointi sidotaan toisiinsa.

Tarkoitukseni on tarkastella historiallisten lähteiden pohjalta kiintymyssuhdeteorian paikkaa perhesuhteiden ja –tunteiden biologisoinnissa sekä muunlaisten perhesuhteiden ongelmallistamisessa. Empiirisenä kontekstinani on kiintymyssuhteen isänä pidetyn John Bowlbyn kirjoitukset ja etenkin niiden ydin eli äidin ja lapsen välinen suhde. Erityisen huomioni kohteena on tapa, jolla Bowlby rinnastaa ihmisen ja eläimen käytöksen tehden lapsi-vanhempi –suhteesta luonteeltaan vaistonvaraisen. Hänen tulkintojensa taustalla olikin kiinnostus etologiaa kohtaan.

Kiintymyssuhdeteoriassa luokitusten biologinen ja sosiaalinen vetoava järkeily tulee esiin tavalla, joka yhdistää ihmisen osaksi biologian maailmaa (ihminen eläimenä), ja toisaalta tekee sosiaalisesta biologista (sosiaalisen perusta biologisessa). Analyysini avaa mahdollisuuden kohdistaa huomio biologisen ja sosiaalisen sekä luonnon ja kulttuurin leikkauskohtiin, siihen missä biologinen liudentuu sosiaalisesti tai luonnon ja kulttuurin rajapinta on epäselvä.

Venla Oikkonen: Geenit, genealogia ja sukulaisuuden lait

Kulttuuriseen puheeseen identiteeteistä, siteistä ja sukulaisuudesta välittyi 1990-luvulla yhä voimakkaammin ajatus geeneistä itseymmärryksen perustana pitkälti vuosikymmenen alussa käynnistyneen Human Genome-projektin johdosta. Samanaikaisesti molekyyliogenetiikan piirissä kehitettiin menetelmiä ihmislajin historiallisen diversiteetin tutkimiseen keskittymällä ihmisen mitokondrioiden ja Y-kromosomien kartoittamiseen. Tässä paperissa lähestyn molekyyliogenetiikan käynnistämiä muutoksia käsityksissä ”kuulumisesta” ja sukulaisuudesta. Analyysini keskittyy internetissä DNA-genealogiapalveluita myyviin sivustoihin, joiden tarjoamien DNA-analyysien avulla kuka tahansa voi ”paikantaa” omat esihistorialliset juurensa. Näissä palveluissa (kuten historiallisessa genetiikassa yleisemminkin) ”kuuluminen” määrittyy tietynlaisen reproduktion logiikan kautta, joka puolestaan sukupuolittuu riippuen DNA-analyysissä käytetystä menetelmästä (äidiltä periytyvään mitokondrioihin vs. isältä pojalle periytyvään Y-kromosomiin pohjautuvat analyysit). Toisaalta palveluiden kauppaamat genealogiat kyseenalaistavat (ainakin näennäisesti) myös ajatuksen selvärajaisista roduista ja kansojen sisäisestä geneettisestä yhtenäisyydestä. Internet-sivujen analyysin kautta hahmottelen myös sitä historiallista ja kulttuurista kontekstia, jossa tällainen ajattelu ihmisten ja ihmisryhmien välisistä siteistä ylipäättään mahdollistuu ja näyttäytyy mielekkäänä.

Marja Vehviläinen: Feminististä tietoa ja toimijuutta ympäristökeskustelussa ja -käytännöissä?

Luonnon ja yhteiskunnan vuorovaikutusta koskevaa tutkimustietoa on laajasti esillä julkisessa keskustelussa ja (tekstuaalisesti välittyneissä) yhteiskunnallisissa käytännöissä. Suomalaisessa keskustelussa on korostettu erityisesti yhteiskunnallisen toiminnan suhdetta ilmastonmuutokseen ja ympäristön säilyttämiseen. Esitelmässäni tarkastelen tutkimustietoon pohjautuvaa keskustelua luonnon ja yhteiskunnan suhteesta feminististen tietämisen ja ennen muuta Donna Harawayn ja hänen ajatteluunsa pohjautuvan tutkimuksen näkökulmasta. Kysyn miten tilanteista tietoa tuotetaan ja miten luonnon ja yhteiskunnan suhdetta määritellään niin, ettei luonto jää objektiiviseksi kohteeksi 2000-luvun suomalaisissa ympäristökeskusteluissa ja -käytännöissä? Miten toimijuutta määritellään niin, että siihen niveltyy sekä luontoon paikantuvaa ruumiillisuutta että teknologian välittämä yhteiskunta ja sen globaalit järjestykset? Etsin myös feministisen toimijuuden mahdollisuuksia ja ehtoja. Pohdin kysymyksiäni perustuen empiiriseen aineistoon, joka koostuu kolmen vuoden sanomalehtikeskustelusta (4 kuukautta kunakin vuotena), nais- ja ympäristöjärjestöjen nettisivujen seurannasta sekä yhden naisjärjestön toimintakäytäntöjä koskevistä haastatteluista.

9. Miesten ja/tai maskuliinisuuksien lait

Puheenjohtaja: Kirsi Kinnarinen

LAUANTAI 13.11.

9.30–10.00 Aino Sarje: Sotilaskasvatus suomessa 1800-luvulla

10.00–10.30 Ilkka Pietilä & Hanna Ojala: Ruumiillisen vanhenemisen tulkinnat ja terveyden sosiaaliset järjestykset metallimiesten haastatteluissa

10.30–11.00 Matleena Frisk: Meikkaavat pojat ja mieheys: the mods -yhtyeen julkisuuskuva 1965

11.00-11.30 Anders Ahlbäck: Maskuliinisuudet - lainalaisuuksia ja kiinteitä rakenteita vaiko vapaiden toimijoiden retorisia resursseja?

Aino Sarje: Sotilaskasvatus suomessa 1800-luvulla

Puheenvuorossani kuvaan suomalaisen sotilaskasvatuksen tavoitteita, etenkin fyysisen kasvatuksen osalta, millaisia ruumiillisia hahmotuksia ja taitoja sotilaalta edellytettiin. Katsaukseni alkaa 1700-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä ja jatkuu aina 1900-luvun ensimmäisille vuosikymmenille. Puheenvuorossani keskityn murroskohtiin, jolloin tavoitteet muuttuivat. Pohdin myös muutoksen taustatekijöitä.

Ilkka Pietilä & Hanna Ojala: Ruumiillisen vanhenemisen tulkinnat ja terveyden sosiaaliset järjestykset metallimiesten haastatteluissa

Ihmiset tekevät elämänkulkunsa eri vaiheissa havaintoja ja tulkintoja omasta vanhenemisestaan niin ruumiillisena prosessina kuin sen sosiaalisten seurauksien kannalta. Ikä ja ikääntyminen tuottavat sosiaalista järjestystä asettamalla ihmiset erilaisiin asemiin mm. työyhteisöissä, parisuhteissa ja perheissä. Sekä biologista vanhenemista ja terveyttä koskevat tulkinnat että erilaiset ikään liittyvät yhteiskunnalliset ja yhteisölliset käytännöt ovat lähtökohtaisesti sukupuolistuneita, ja tuottavat siten sukupuolistuneita subjekteja, vanhenevia naisia ja miehiä. Nämä järjestykset, normit ja diskurssit

eivät kuitenkaan sellaisinaan läpäise koko yhteiskuntaa, vaan välittyvät osin muuntuneina ihmisten arkielämään erilaisten paikallisempien järjestysten kautta. Näissä välittävissä järjestyksissä ammattikulttuurilla on keskeinen paikkansa.

Tarkastelemme puheenvuorossamme eläkkeelle siirtyneiden ja vielä työelämässä olevien metallimiesten ajatuksia vanhenemisestaan teemahaastatteluaiaineiston pohjalta. Keskitymme siihen, millaisen merkityksen nimenomaan metallimiehen ammatista eläkkeelle siirtyminen saa vanhenemisen tulkinnoissa, eli kuinka metallialalle tyypilliset maskuliiniset arvostukset rajaavat ja uusintavat niitä tapoja joilla miehet tulkitsevat omaa vanhenemistaan. Vanhenemista hahmotetaan usein terveyden avulla, mutta myös terveys saa tyypillisesti merkityksensä suhteessa ikään. Tarkastelumme keskiössä on siis kysymys siitä kuinka metallimieheys, ja siihen sisältyvät maskuliinisuutta määrittävät arvot ja normit, jäsentävät sukupuolta, terveyttä ja vanhenemista koskevia tulkintoja. Tätä kautta päädyimme hahmottelemaan sitä kuinka ammattikulttuuri rakentaa sille erityisiä, paikallisia terveyden järjestyksiä, jotka ovat osin ristiriidassa terveyden yleisten järjestysten kanssa.

Matleena Frisk: Meikkaavat pojat ja mieheys: the mods -yhtyeen julkisuuskuvat 1965

Keväällä ja kesällä 1965 suomalaisilla tanssipaikoilla keikkaili outo ilmestys, yhden hitin ihmeeksi jäänyt kuusankoskelaisyhtye The Mods. Yhtyeen saama julkisuus perustui lähinnä sen jäsenten ulkonäköön: 17–19-vuotiaat nuoret miehet olivat meikanneet, pukeutuivat röyhelöpaitoihin, ja heillä oli tavanomaista pidemmät hiukset. Kaikille neljälle miehelle oli myös luotu taiteilijanimiksi naisten nimet. The Modseista kirjoitetuissa artikkeleissa annetaan ymmärtää, että heitä oli mahdotonta erottaa tytöistä. He eivät kuitenkaan valokuvissa näytä nykykatsojan silmään erityisen naismaisilta. Yhtyeen ulkoasu vaikuttaa ammentaneen yhtä lailla aiemman iltama- tai kabaree-perinteen naisiksi pukeutuvista miehistä kuin todellisesta yhteydestä brittilähtöiseen mod-alakulttuuriin. Kaupallisissa musiikkilehdissä vihjailtiin yhtyeen jäsenten saamista miespuolisista ihailijoista. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että fanit olivat pääosin nuoria tyttöjä.

Ohjelmatoimiston perimmäisenä tavoitteena oli oletettavasti vain saada shokeeraavalla tyyllillä yhtyeelle huomiota ja sitä kautta tanssikeikkoja. Tässä tavoitteessaan ohjelmatoimisto onnistuikin: vaikka miehisyyden rajat olivat 1960-luvun nuoriso- ja populaarikulttuurissa murroksen kourissa, ”mod-tyyli” nosti yhtyeen otsikoihin. Mutta mitä syntynyt kohu kertoo maskuliinisuuden rajoista 1960-luvun populaarikulttuurissa? Käyttämällä aineistona sanoma- ja aikakauslehdissä yhtyeestä julkaistuja artikkeleita tarkastelen, miten yhtyeen käsittely mediassa heijasteli mieheyden muuttamiseen liitettyjä merkityksiä ja käynnissä olevaan muutokseen kytkeytyviä uhkakuvia.

Anders Ahlbäck: Maskuliinisuudet - lainalaisuuksia ja kiinteitä rakenteita vaiko vapaiden toimijoiden retorisia resursseja?

Esitelmässä valotan mieshistorian väitöskirjani teoriapohjaa. Vaihtoehtona Connellin hegemonisen maskuliinisuuden teorialle, jota olen oman tutkimukseni tarpeisiin todennut liian jäykäksi ja strukturalistiseksi, esitän lähestymistavan joka painottaa ihmisten vapautta enemmän kuin sukupuolen lainalaisuuksia. Valitsemani lähestymistapa painottaa maskuliinisuutta kulttuurisena tietona miehistä sekä retorisena repertuaarina josta miehet ja naiset voivat valita toimintastrategioilleen kulloinkin sopivia diskursseja.

10. Pari ja perhesuhteiden järjestykset ja oikeudelliset määrittelyt

Vetäjät: Johanna Hiitola, Anna Moring ja Maria Vihlman

PERJANTAI 12.11.

15.30–16.00 Maria Vihlman: Sukupuolineutraalia seksuaalikansalaisuutta?

16.00–16.30 Niina Vuolajärvi: Tahraantuneet suomineidot kaapissa? Ylirajaisissa heterosuhteissa olevien valkoisten suomalaisnaisten neuvotteluja seksuaalikansalaisuudesta

16.30–17.00 Jaana Vuori: Perheen käsitteellistämisen institutionaaliset kytkökset

17.00–17.30 Ida Jarnila: Monikulttuurinen huoltoriita oikeudellisena ongelmana. Suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien näkökulma internetkeskusteluissa

17.30–18.00 Minna Seikkula: Suomalaisten lasten äideiksi – tai ainakin äitikansalaisiksi

LAUANTAI 13.11.

09.30–10.00 Johanna Hiitola: Kunnon perhe?

10.00–10.30 Anu Pylkkänen: Miten oikeus määrittelee perheen?

10.30–11.00 Linda Hart: Perheen määritelmä kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa: Läheisten ihmissuhteiden vai perheinstituution suojelua?

11.00–11.30 Teija Hautanen: Miten analysoida väkivaltaa ja sukupuolta huoltoriita-aineistosta?

Maria Vihlman: Sukupuolineutraalia seksuaalikansalaisuutta?

Kesäkuussa 2010 Kokoomuksen puoluekokous asettui tukemaan aloitetta avioliittolain muuttamisesta sukupuolineutraaliksi. Tapaus sai paljon julkisuutta, sillä aloitteen tukeminen katsottiin monin paikoin radikaaliksi suhteessa Kokoomuksen poliittiseen profiiliin. Puoluekokousta seuranneessa julkisessa keskustelussa ajatusta sukupuolineutraalista avioliitosta sekä juhlittiin että kauhisteltiin.

Esitelmässäni tarkastelen sukupuolineutraalin avioliiton ympärillä käydyin julkisen keskustelun ja avioliitosta käytävien tutkimuskeskustelujen keskinäissuhteita. Yhteiskunnallisessa keskustelussa suuntaan huomioni ehtoihin, joiden vallitessa sukupuolineutraali avioliitto näyttäytyy radikaalina lähestymistapana avioliittoinstituutioon. Feministisen tutkimuksen ja queer-tutkimuksen näkökulmia yhdistäen tarkastelen avioliiton kulttuurista ja lähihistoriallista merkitystä keskeisenä sukupuolieron ja seksuaalikansalaisuuden määrittäjänä. Kuva sukupuolineutraalista avioliitosta piirretty tarkastelemisani keskustelujatkumoissa varsin eri tavoin.

Miten sukupuolineutraaliuden käsite toimii julkisessa avioliittokeskustelussa? Miten ajatus sukupuolineutraaliudesta suhteutuu feministisiin ja queer-tutkimuksellisiin avioliittoa ja seksuaalikansalaisuutta koskeviin näkökulmiin? Millaisia positioita avioliittoa tutkivalle tarjoutuu ristivetoisessa keskusteluilmastossa, jossa julkisen keskustelun ja tutkimuskeskustelun puhujanasetmat sijaitsevat usein hyvin etäällä toisistaan?

Niina Vuolajärvi: Tahraantuneet suomineidot kaapissa? Ylirajaisissa heterosuhteissa olevien valkoisten suomalaisnaisten neuvotteluja seksuaal kansalaisuudesta

Tarkastelen alustuksessani miten normatiivisesta heteroseksuaalisuudesta neuvotellaan kansallisessa kontekstissa. Alustukseni lähtökohtana toimivat ylirajaisissa suhteissa olevien valkoisten suomalaisnaisten kokemukset suhteeseensa kohdistuvista ennakkoluuloista. Kun seksuaalisissa suhteissa ylitetään rodullistettuja ja etnisiä rajoja, muuttuu suhteiden asema vähemmän legitiimiksi ja ne tulevat julkisen moraalisen keskustelun ja arvostelun kohteeksi. Keskityn alustuksessani siihen, millä tavoin erilaisista heteroseksuaalisuuden muodoista kansallisessa tilassa neuvotellaan ja miten tämä vaikuttaa myös siihen, miten erilaisia suhteita voi julkisesti esittää tai tuoda julkisen piiriin. Tarkastelussani keskeiseksi nousee seksuaalisuuden, valkoisuuden ja kansallisuuden yhteenkietoumat sekä kunniallisesta naiskansalaisuudesta neuvottelu.

Jaana Vuori: Perheen käsitteellistämisen institutionaaliset kytkökset

Teen käsitteellisen katsauksen siihen, mistä eri näkökulmista perhettä on käsitteellistetty ja voi käsitteellistää. Haluan pohtia työryhmän kanssa, millaisia institutionaalisia kytköksiä perheen määrittelyillä on ja miten erityisesti lainsäädäntö ja oikeuskäytännöt vaikuttavat siihen, millaisena perhe ymmärretään (myös esimerkiksi tutkimuksessa). Käytän esimerkkeinä kahta ajankohtaista poliittisia kiistoja ja intohimoja herättävää kysymystä: eron jälkeistä isyyttä ja perheenyhdistämispolitiikkaa.

Ida Jarnila: Monikulttuurinen huoltoriita oikeudellisena ongelmana. Suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien näkökulma internetkeskusteluissa

Tutkin sosiologian pro gradu -työssäni monikulttuurista huoltoriitaa oikeudellisen ongelman näkökulmasta. Tavoitteena on selvittää, miten vanhemmat hahmottavat oman asemansa huoltoriidassa suhteessa lapsen toiseen vanhempaan ja toisaalta myös suhteessa lakiin. Tutkimuksen aineisto koostuu monikulttuurisesta parisuhteesta eronneiden tai eroamassa olevien suomalaisäitien ja ulkomaalaistaustaisten isien internetkeskusteluista vuosilta 2006–2010. Aineistoa on analysoitu kvalitatiivisesti diskurssianalyttisellä tutkimusotteella. Lisäksi grounded theorya on hyödynnetty aineiston kategorisoinnissa. Tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä on Patricia Ewickin ja Susan S. Silbeyn kirjoitukset oikeustajusta sekä Pierre Bourdieun teoria taloudellisesta, kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta.

Vanhemmat välittävät puheensa välityksellä käsityksiään oikeustajusta eli siitä, onko heitä kohdeltu huoltoriidassa oikeudenmukaisesti. Oikeustajulla tarkoitetaan kuitenkin myös yleisiä suhtautumistapoja lakia ja oikeusjärjestelmää kohtaan. Oikeustajun omakohtainen ja yleinen ulottuvuus tulevat tässä tutkimuksessa näkyväksi oikeudellisen ongelman kautta. Sekä naisten että miesten aloittamisissa internetkeskusteluissa on havaittavissa useita eri oikeustajun muotoja. Naiset ilmaisevat kuitenkin puheensa välityksellä pääosin luottamusta viranomaisiin ja suomalaisia oikeuskäytäntöjä kohtaan. Miehet sen sijaan näkevät oikeudelliset menettelyt usein epäoikeudenmukaisina. Keskeinen ero miesten ja naisten välillä on se, että aineiston suomalaisnaiset käyttävät useimmiten lakia välineenä, kun taas ulkomaalaistaustaiset miehet esitetään pääsääntöisesti lain ohitse asettuvina.

Käsitys oikeustajusta on yhteydessä myös vanhempien positioihin huoltoriidan osapuolina. Huoltoriita voidaan nähdä pelinä, jossa pärjää vanhemmista se, kenellä on pelaamiseen tarvittavia resursseja. Kyky hyödyntää lakia välineenä on yhteydessä pääomiin, joista internetkeskustelujen perusteella erityisesti kulttuurinen ja taloudellinen pääoma ovat pääsääntöisesti kasautuneet naisille. Miesten pääomien puute taas voi aiheuttaa lain välttämistä, sääntöjen rikkomista ja rikollisten keinojen käyttöä huoltoriitatilanteessa.

Minna Seikkula: Suomalaisten lasten äideiksi – tai ainakin äitikansalaisiksi

Tarkastelen tapoja ja mekanismeja, joilla nais erityinen integraatiotyö määrittää sukupuolittuneen suomalaisen kansalaisuuden vanhemmuuden ja ydinperheen viitekehukseen. Miten käsitykset suomalaisesta äitiydestä ja perheestä määrittävät integraation ehtoja? Miten tavat ymmärtää suomalainen naiskansalaisuus muokkaavat mahdollisiksi käsitettyjä äitiyden malleja Suomeen muualta muuttaneiden kohdalla? Millaisia äitiyden normeja integraatiotyöhön sisältyvä ymmärrys suomalaisuudesta rakentaa?

Johanna Hiitola: Kunnon perhe?

Alustukseni käsittelee lastensuojelun pakkotoimien taustalla vaikuttavia kunniallisen perheen ja vanhemmuuden määritelmiä. Kartoitan huostaanottoasiakirjoista koostuvan aineiston kautta, millaisille kunnollisen perheen ideaaleille kunniantomuutta rakennetaan. Käsitän kunniallisuuden (respectability) Beverley Skeggsin (1997; 2004) tavoin, mutta olen nimennyt käsitteen perhekontekstin tarkastelua varten kunnollisuudeksi.

Käsitän, että huostaanottopäätöksissä rakennetaan kunnollisuuden määritelmien kautta kuulumista yhteiskunnan marginaaleihin tai keskukseen, kansallisia ja etnisiä eroja, seksuaalisuutta, luokkasemia ja fyysistä toimintakykyä (vammasuutta ja vammattomuutta). Huostaanottopäätöksissä luodaan kuvaa siitä, millainen perheen tulisi olla, tuomalla esiin nimenomaan niitä seikkoja, jotka kertovat epäonnistuneesta perheestä, siis siitä millainen perhe EI saa olla.

Alustukseni pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjaani, jossa muun muassa tarkastelen sosiaalityöntekijöiden hallinto-oikeuksille lähettämiä huostaanottohakemuksia ja vanhempien vastineita niihin. Kartoitan esityksessäni sekä sosiaalityön ja vanhempien jaettuina kunnollisen perheen määritelmiä että vanhempien vastapuhetta sosiaalityön kunnollisuusmääritelmille. Kysyn myös, kenellä on lopulta valta määrittellä kunnon perhe.

Anu Pylkkänen: Miten oikeus määrittelee perheen?

Perheen sääntely on viimeisten vuosikymmenten aikana siirtynyt yhä suurempaan neutraaliuteen, puuttumattomuuteen ja sopimuksellisuuteen. Tässä alustuksessa arvioidaan, mitä oikeus todellisuudessa määrittää ja millä tavoin.'

Linda Hart: Perheen määritelmä kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa: Läheisten ihmssuhteiden vai perheinstituution suojelua?

Miten perhe määritellään kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa? Mitä niissä sanotaan perhe-elämän ja perhesuhteiden suojelusta? Millainen asema sukupuolella on perhesuhteita koskevissa ihmisoikeusnormeissa? Perheen käsitteen ja ihmisoikeusajattelun suhde käsittää joukon tärkeitä kysymyksiä, joista keskeisimpiä ovat perheinstituution suhde moderniin (kansallis)valtion, yksilön suoja suhteessa hänelle läheisiin ihmisiin ja yksityiselämän suoja, johon perhe-elämän suoja on pitkään sisältynyt sen etuoikeutettuna ydinalueena. Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen (1948) kirjatussa perheen määritelmässä ja sitä seuranneissa Yhdistyneiden kansakuntien yleismaailmallisissa ihmisoikeussopimuksissa (KP- ja TSS-sopimukset) nojataan perhettä koskevien normien kielellä luonnonoikeuden perinteeseen ja katolisen kirkon sosiaalietiikasta lainattuun käsitteistöön. YK:n instituutioissa on kuitenkin pidättäytytty antamasta perheelle tarkkaa määritelmää käsitteen kulttuurisen vaihtelevuuden takia. Millaiset tulkintavaihtoehdot ja käsitykset sukupuolen, äitiyden ja isyyden luonteesta kilpailevat keskenään nykypäivän poliittisessa ja oikeudellisessa päätöksenteossa kun käsitellään perhettä koskevalle ihmisoikeusjuridiikalle viime vuosikymmeninä ilmestyneitä haasteita, kuten avustetun lisääntymisen eri muotojen säätelyä ja samaa sukupuolta olevien parien liittojen ja perheiden tunnustamista?

Teija Hautanen: Miten analysoida väkivaltaa ja sukupuolta huoltoriita-aineistosta?

Alustus perustuu tuoreeseen väitöskirjaan, jossa tutkittiin, miten huoltoriidan viranomaiset käsittelevät oikeusprosessin aikana esiin tuotuja väitteitä perhesuhteissa tapahtuneesta väkivallasta. Tutkimusaineisto koostuu 158 huoltoriidan oikeudenkäyntiasiakirjoista. Tulosten mukaan huoltoriidan viranomaisten tapa käsitellä väkivaltaväitteitä suhteessa lain painottamaan lapsen etuun näyttää varsin epäjärjestelmälliseltä ja osin myös väkivaltaa vähättelevältä. Viranomaisten tavat arvioida väkivaltaväitteitä eivät selkeästi jäsenny vanhemman sukupuolen mukaan. Analyysin metodologisena lähtökohtana oli kriittisen diskurssianalyysin tapa suhtautua tekstiaineistoihin. Oikeuden tekstejä analysoitiin osana niitä prosesseja ja vakiintuneita käytäntöjä, joissa ne on tehty. Huomioon otettiin myös yhteiskunnallinen konteksti, jossa huoltoriidat tapahtuvat ja jossa väkivaltaa ja vanhemmuutta merkityksellistetään. Alustus käsittelee sitä, miten analyysi käytännössä toteutui ja mitä menetelmällisistä valinnoista seurasi tuotettavalle tiedolle.

11. Sukupuoli, lait ja normit historiassa

Vetäjät: Elina Katainen ja Kirsi Mäki

PERJANTAI 12.11.

- 15.30–16.10 Anders Ahlbäck: Asevelvollisuuslainsäädäntö 1917–1922 ja käsitykset suomalaismiehuuden tulevaisuudesta
- 16.10–16.50 Jenni Linturi: Vaimontaposta tavallisen perheen tragediaan - naistapainen ja miestapainen journalismi Iltasanomien etusivun otsikoissa vuosina 1990–1992 ja 2008–2009
- 16.50–17.30 Arja Turunen: Saavatko naiset käyttää housuja? Pukeutumismormit naisten aseman määrittäjinä

Anders Ahlbäck: Asevelvollisuuslainsäädäntö 1917–1922 ja käsitykset suomalaismiehuuden tulevaisuudesta

Kun itsenäiseen Suomeen piti säätää laki yleisestä asevelvollisuudesta, riitaa syntyi kaikesta paitasi siitä että uusi kansalaisvelvollisuus koskisi vain miehiä. Preussilaistyyppinen kaaderiarmeija oli sosialistien mielestä luokkavallan väline jolla porvarit yrittivät tehdä nuorista työläismiehistä kapitalismin lakeijoita. Maalaisliittolaiset pelkäsivät että kasarmielämä turmelisi nuorten miesten siveellisyyden ja heikentäisi kansallista puolustustahtoa. Oikeisto piti joissain puheenvuoroissaan sotilaskoulutusta kansalaisyksiköiden ja miehuuden kouluna mutta varoi tarkasti militaristisia äänenpainoja.

Retoriikassaan kaikki puolueet vetosivat siihen että valinta eri sotilasjärjestelmien välillä vaikuttaisi syvästi nuorten miesten kehitykseen, suuntaan tai toiseen. Väittelyt asevelvollisuuslainsäädännöstä ilmaisivat näin myös eri käsityksiä kansakunnan tulevaisuudesta, suomalaisesta maskuliinisuudesta, sekä siitä minkälainen miehuuden modernisaatio oli toivottavaa. Voidaan kuitenkin kysyä, missä määrin huoli maskuliinisuuden tulevaisuudesta motivoi kansanedustajia ja missä määrin miehuus oli vain voimakas retorinen väline taistelussa poliittisen vallan ja taloudellisten resurssien uusjaosta.

Jenni Linturi: Vaimontaposta tavallisen perheen tragediaan - naistapainen ja miestapainen journalismi Iltasanomien etusivun otsikoissa vuosina 1990–1992 ja 2008–2009

Paperissa tarkastellaan Ilta-Sanomien etusivujen kuolemaa käsitteleviä otsikoita Suomen kahden viimeisimmän laman (1990–1993, 2008–) aikana. Iltasanomien etusivut on valittu lähdemateriaaliksi kahdesta syystä. Ensinnäkin postmodernissa sirpaloituneessa maailmassa iltapäivälehtien etusivut ja lööpit ovat yksi niitä harvoja asioita, jotka jaetaan kollektiivisesti kansakuntana. Toiseksi kahteen lamakauteen sijoittuvat etusivujen otsikot paljastavat hyvin ns. journalismin naisistumisen. Siinä missä 1990-luvun alun otsikoissa kuolemasta kerrotaan miestapaisen journalismin ihanteiden mukaisesti eli objektiivisesti ja toteavasti, 2000-luvulla kuolemaa lähestytään subjektiivisesti ja tunteellisesti eli naistapaisen journalismin keinoin.

Kummatkin edellä mainitut ”roolit” ovat historiallisesti olleet tarpeellisia kuoleman uutisoinnissa. Miestapaisen (poliittisen) journalismin tehtäväksi muodostui 1700-luvulla kuolemaa koskevan tiedon vieminen mahdollisimman kauaksi tilanteesta, jossa yhteisöt olivat kasvaneet niin, ettei tieto enää kulkenut suusta suuhun. 1900-luvulla medikalisoituneen ja ns. kätketyn kuoleman kulttuurissa syntynyt naistapainen (populaari/skandaali) journalismi toi kuoleman takaisin lähelle. Alustuksessa ehdotetaan, että tiedotustutkimuksen pitäisi moraalisen paniikkipuheen sijaan keskittyä tarkastelemaan kriittisesti miestapaisen ja naistapaisen journalismin itselleen asettamia yhteiskunnallisia tehtäviä. Jos miestapaisen journalismin yhteiskunnallinen rooli on vallan vahtikoira, voisiko naistapaisen journalismin rooli olla itkijänainen?

Esityksen rakenne on seuraava. Aluksi luodaan katsaus kahteen diskursiiviseen muodostelmaan, journalismiin ja länsimaisiin kuoleman käsityksiin ja rituaaleihin. Journalismista erotetaan kaksi diskurssia, poliittisesta julkisuudesta ponnistava miestapainen journalismi ja skandaalilehdistöstä ponnistava naistapainen journalismi. Kuoleman käsitykset taas jaetaan kuoleman kieltävään, elämän kiertokulkua korostavaan, ikuisuutta korostavaan ja kuolemattomuutta korostavaan diskurssiin. Lopuksi aikaisemmin nimettyjen diskurssien avulla tarkastellaan kolmea Ilta-Sanomien diskursiivista käytäntöä, julkiskuolemasta kertovia otsikoita, väkivaltaisen kuoleman otsikoita ja elämäntapaotsikoita.

Arja Turunen: Saavatko naiset käyttää housuja? Pukeutumismormit naisten aseman määrittäjinä

1700-luvun lopussa oululainen piika pidätettiin, kun hänet oli tavattu eräänä iltana kaupungilla housuissa. Piika kertoi käyttävänsä housuja vain työvaatteena, mutta hänet julistettiin irtolaiseksi, ajettiin pois kaupungista ja kiellettiin raipparangaistuksen uhalla palaamasta. Suomen sisällissodassa punakaartin aseelliseen toimintaan osallistuneiden naisten tuomioon vaikutti, oliko heillä pidätetäessä housut jalassa. Ranskassa on edelleenkin voimassa Ranskan vallankumouksen jälkimainingeissa laadittu laki, joka kieltää naisia käyttämästä housuja julkisella paikalla. Muun muassa nämä kolme tapausta mielessäni olen pian valmistuvassa etnologian alan väitöskirjassa ”Hame! Housut! Hamehousut! – Vai mikä on tulevaisuutemme?” tutkinut, miten naisten housujen käyttöön suhtauduttiin Suomessa 1900-luvun alkupuolella ja miten näkemyksiä perusteltiin. Mikään laki ei kieltänyt naisilta housujen käyttöä, mutta kulttuuriset lait – normit, sopivaisuus- ja säädyllisyyskäsitteet, pukeutumishanteet, naiskuvat ja sukupuolten käyttäytymistä ohjaavat rooliodotukset ja niiden yhteenkietoutumat – rajasivat naisten housujen käytön vain tiettyihin tilanteisiin ja loivat ympäristön, jossa housujen käyttöä pidettiin pääasiassa naisille sopimattomana.

Esitelmässäni kerron analysoimani naistenlehtiaineiston pohjalta, millaista keskustelua naisten housujen käyttö vuosisadan alun ja toisen maailmansodan välisenä aikana herätti, millaisiin diskursseihin ja arvoihin keskustelu pohjautui ja millaisia naisihanteita housujen käyttöä koskevat ja sitä ohjaavat näkemykset heijastivat ja rakensivat. Keskeiseksi muodostui naisten urheilun ja naisten työssäkäynnin rajojen määrittely.

12. Tasa-arvon lait ja laittomuudet

Vetäjät: Elina Ikävalko ja Kristiina Brunila

PERJANTAI 12.11.

15.30–16.00 Kristiina Brunila ja Elina Ikävalko: ”Tuntu, et me ei saatu omia mielipiteitämme läpi, et te pyritte manipuloimaan meitä ihan hirveesti.”

16.00–16.30 Kirsi Eräranta: Tasa-arvo menee markkinoille? Työn ja perheen yhteensovittaminen työmarkkinapolitiikan ja työelämän kehittämisen kohteena

16.30–17.00 Hanna-Leena Autio: Ei-heterot työelämässä - lain suojissa, mutta ei kenenkään maalla?

17.00–17.30 Pasi Malmi: Tasa-arvon lait ja laittomuudet

Kristiina Brunila ja Elina Ikävalko: ”Tuntu, et me ei saatu omia mielipiteitämme läpi, et te pyritte manipuloimaan meitä ihan hirveesti.”

Tasa-arvotyötä on Suomessa tehty erilaisissa julkirahoitteisissa hankkeissa 1970-luvulta lähtien ja tasa-arvosuunnittelullakin on jo yli kaksikymmenvuotinen historia, sillä ensimmäisiä tasa-arvosuunnitelmia alettiin laatia valtionhallinnossa enenevässä määrin tasa-arvolain voimaan astumisen myötä 1980-luvun loppupuolella. Erilaisia oppilaitoksiin ja työyhteisöihin kohdistuneita tasa-arvotyön muotoja on rationalisoitu ajan saatossa erilaisin perustein, muun muassa segregaaation purkamisena, henkilöstön hyvinvoinnin lisääntymisenä tai yrityksen imagon parantumisena ja näiden myötä taloudellisen tuottavuuden kasvuna ja resurssien mahdollisimman tehokkaana käyttöönottona.

Alustuksessamme tarkastelemme tasa-arvotyötä analysoivan tutkijan liikkumavaraa, jonka liitämme kysymykseen tiedosta ja tietämisestä, siitä, millä ehdoilla tutkija voi tietää ja kysymykseen siitä, millä ehdoilla tulee tutkijana kuulluksi. Aineiston lukutapamme on feministinen dekonstruktioivis-diskursiivinen yhdistettynä Foucault’n vallan analytiikkaan ja hallinnan koulukunnan hallinnan analytiikkaan. Tutkimusaineistomme koostuvat erilaisista julkirahoitteisista projekteista, ja projektinomaisista toimenpiteistä, joilla tasa-arvotyötä on tehty julkisella ja yksityisellä sektorilla. Käytämme näistä moninaisista toimenpiteistä yhteisnimitystä projektit, joilla tarkoitamme yksityisellä ja julkisella sektorilla toimivia, julkirahoitteisia (esim. EU:n ohjelmat, ministeriöt, säätiöt, RAY), koulutusta, kehittämistä, tutkimusta tarjoavia toimenpiteitä.

Alustuksemme pohjautuu tutkimuksiimme tasa-arvotyöstä projektimarkkinoilla sekä tasa-arvosuunnittelusta hallinnan tekniikkana (Ikävalko 2008, Brunila 2009), jonka tarkoituksena on tehdä hallinnan kohteesta, tasa-arvosuunnittelevasta subjektista kykenevä itsevastuullisuuteen. Tuomme esille, että tasa-arvoa koskeva itsevastuullisuus tarkoittaa käytännössä tasa-arvon ”oikein” hallintaa heteronormatiivisuuden ja kaksinaisen sukupuolijärjestyksen sekä talouden ja työelämän intressien palvelemisen hengessä. Tämä edellyttää tiedon tuottamisen tapaa, jossa tasa-arvosta muodostuu helposti hallinnoitava ja laskettavissa oleva hyödyke.

Kirsi Eräranta: Tasa-arvo menee markkinoille? Työn ja perheen yhteensovittaminen työmarkkinapolitiikan ja työelämän kehittämisen kohteena

Työn ja perheen yhteensovittaminen tarjoaa kiinnostavan esimerkin suomalaisen tasa-arvopolitiikan muutoksesta. Aihe nähtiin hyvinvointivaltion laajentumisen aikakaudella pitkälti julkisen sosiaalipolitiikan asiana, ja sen tukemiseksi järjestettiin kunnallisia hoitopalveluja ja taloudellisesti turvattuja perhevapaita. Hyvinvointivaltion kultakauden jälkeen ja Euroopan unioniin liittymisen

myötä työn ja perheen yhteensovittamisesta on 1990-luvun puolivälistä lähtien tullut uudella tavalla myös työmarkkinoita ja työpaikkoja koskeva kysymys. Työmarkkinajärjestöt ovat keskustelleet esimerkiksi perheen suuntaan joustavista työajoista ja kampanjoineet miesten perhevapaiden käytön puolesta. Työelämän kehittämisprojekteissa on puolestaan pyritty luomaan perheystävällistä kulttuuria ja käytäntöjä eri alojen työpaikoille.

Tarkastelen esityksessäni työn ja perheen yhteensovittamisen problematisoitumista työmarkkinoiden ja työelämän tasa-arvopolitiikan keskeisenä ongelmana viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Pohdin, minkälaisen rationaliteettien ja tekniikoiden ohjaamaa työmarkkinajärjestöjen ja kehittämisprojektien toiminta on, ja minkälaisia (sukupuolisia) työntekijäsubjekteja niissä rakentuu. Onko rationaliteeteissa ja tekniikoissa 'markkinoiden vastuullistamisesta', 'sosiaalisen taloudellistamisesta' tai 'moninaisuuden johtamisesta'? Minkälaisia sukupuoleen liittyviä seurauksia niillä mahdollisesti on?

Teoreettis-metodologinen näkökulmani rakentuu 'uus-foucault'laisen' hallinnan analytiikan ja feministisen sosiaali- ja tasa-arvopolitiikan tutkimuksen keskustelujen perustalle. Empiirinen aineistoni koostuu pääasiassa 1980–2008 julkaistusta työn ja perheen yhteensovittamista käsittelevistä hallinnollisista teksteistä mukaan lukien seminaariraportit ja hankejulkaisut. Vaikka tarkastelen esitelmässäni erityisesti ajankohtaa 1990-luvun puolivälistä 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle, jolloin työmarkkinajärjestöjen neuvottelu ja työpaikkakohtainen kehittäminen aiheen tiimoilta on ollut vilkkainta, pyrin lyhyesti myös luotaamaan näiden käytäntöjen historiallista taustaa ja suhdetta pohjoismaisen tasa-arvon edistämisen tapaan.

Hanna-Leena Autio: Ei-heterot työelämässä - lain suojissa, mutta ei kenenkään maalla?

Vuonna 2003 puolet seksuaalivähemmistöön kuuluvista työntekijöistä salasi seksuaalisen suuntautumisensa työpaikalla. Vain 36 prosenttia kertoi työtovereilleen suuntautumisestaan (Mustola & Vanhala 2004). Kun suomalaisilta henkilöstöpäälliköiltä kysyttiin monimuotoisuusbarometrissä, miten tärkeä monimuotoisuuden ulottuvuus seksuaalinen suuntautuminen on, vain harva vastaaja piti sitä tärkeänä tai erittäin tärkeänä asiana. Kaikkia muita monimuotoisuuden lajeja pidettiin sitä tärkeämpinä. (Haapanen 2007.) Vaikka avoimuus on lisääntynyt viime vuosina, moni ei-hetero edelleen pelkää eriarvoista kohtelua ja vaikenee tämän vuoksi yksityiselämästään (Autio 2010).

Yhdenvertaisuuslainsäädännön on tarkoitus taata seksuaalivähemmistöön kuuluville syrjimätön työelämä ja monimuotoisesta työelämästä kirjoitetaan ja puhutaan eri politiikkatasoilla. Tästä huolimatta seksuaalinen suuntautuminen on vaikeasti hahmottuva erilaisuuden laji, joka näkymättömyydessään jää helposti huomiotta niin arkipäivän henkilöstöjohtamisessa kuin yhdenvertaisuutta ja moninaisuutta koskevissa asiakirjoissa. Kuvaavaa on, että seksuaalinen suuntautuminen mainitaan yleensä viimeisenä esimerkiksi syrjintäperusteiden luettelossa, tai jätetään kokonaan mainitsematta.

Syrjinnän käsite on ongelmallinen, sillä vain seitsemän prosenttia seksuaalivähemmistöön kuuluvista työntekijöistä ilmoittaa kohdanneensa syrjintää (Vanhala & Mustola 2004). Epäsuoraa syrjintää, kuten sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle jäämistä (Woods 1993; Croteau 1996), ei yleensä ajatella syrjinnän käsitteen kautta, ja vaikka näin olisikin, syrjintää ei ole helppo osoittaa toteen. Kyseessä vaikuttaakin olevan työpaikan epävirallisiin käytäntöihin liittyvä harmaa alue, johon moninaisuuteenkaan pyrkivä henkilöstöpolitiikka ei pääse käsiksi. Moniperusteisen syrjinnän tai intersektionaalisuuden tarkastelunäkökulmatkaan eivät ole ongelmattomia, sillä niiden suhde käytännön henkilöstöpolitiikkaan jää usein ohueksi. Sukupuolten tasa-arvon edistämällä on jo pitkät perinteet suomalaisessa työelämässä, mutta heteronormatiivinen tasa-arvotyö saattaa jopa piilottaa seksuaalisuuden moninaisuuden näkökulman (Brunila 2009).

Paperissa tarkastellaan syrjinnän ja monimuotoisuuden käsitteiden suhdetta ja sopivuutta seksuaalisen tasa-arvon edistämiseen työelämässä. Empiirisenä aineistona käytetään Työelämän tutkimuskeskuksen Naisten ja miesten tasa-arvo ja työhyvinvointi rikosseuraamusalalla -hankkeen vuonna 2009 kerättyä kysely- ja haastatteluaineistoa. Hankkeessa tehtiin 17 yksilöhaastattelua ja kerättiin 679 lomakevastausta.

Pasi Malmi: Tasa-arvon lait ja laittomuudet

Koska naisten asema on maailmanlaajuisesti niin paljon huonompi kuin miesten, on virallinen YK:n ja EU:n soveltama tasa-arvodiskurssi rakentunut sen olettamuksen varaan, että tasa-arvopolitiikalla tarkoitetaan käytännössä samaa kuin naisten aseman parantamispyrkimykset.

Tämä ilmenee myös suomalaisessa tasa-arvopolitiikassa ja tasa-arvolaisissa, jotka näyttävät päällystasolla mahdollistavan myös miesten ongelmien ratkaisemisen, mutta jotka syvätasolla keskittyvät naisten ongelmien korjaamiseen, rajaten miesten ongelmat keskustelun ulkopuolelle. Esimerkiksi tasa-arvolain tavoite näyttää päällisin puolin melko reilulta miehiä kohtaan. Syvätason diskurssi ilmenee kuitenkin lain perusteluissa, joissa lain todelliseksi tavoitteeksi on selkeästi asetettu naisten aseman parantaminen. Tämä 1980-luvun puolivälissä laskettu ”syvätason kulmakivi” on muodostunut tasa-arvopolitiikkaa ohjaavaksi linjaukseksi viime vuosikymmenten aikana ja sen seurauksena esimerkiksi miesten asevelvollisuus, terveysongelmat, alhainen elinikä, asunnottomuus, poikien ympärileikkaus, miesten heikko asema huoltajuuksissa, miesten naisia ankarammat rangaistukset rikosoikeudessa ja miehiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ovat pysyneet virallisten tasa-arvopolitiittisten keskustelujen ulkopuolella. Edellä mainittuja ongelmia on tosin lyhyesti sivuttu TANE:ssa, STM:n tasa-arvoyksikössä sekä tasa-arvovaltuutetun toimistossa, mutta niiden on lähes aina todettu kuuluvan tasa-arvopolitiikan ja tasa-arvolain ulkopuolelle. Ainoana poikkeuksena ovat olleet sellaiset keskustelunavaukset, joista on havaittu olevan kiistatonta hyötyä myös naisille – kuten esimerkiksi isien kannustaminen vanhempainvapaiden laajempaan käyttämiseen.

Jos miehet haluavat saada itsensä kuulluiksi virallisen tasa-arvodiskurssin sisällä, he voivat hyväksyä vallitsevat pelinsäännöt ja pyrkiä miesten ongelmien korjaamiseen keinoilla, joista aiheutuu samalla hyötyä naisille (ks. Varanka 2008). Toisena ratkaisuna saattaisi olla se, että ”vääristä asioista” eli miesten ongelmista puhutaan tasa-arvopolitiikan ja naistutkimuksen tuottamaan käsitteistöön ja teoriaperustaan tukeutuen sekä korporatiivisen yhteiskuntamme perinteitä noudattaen: Korostamalla miesten ongelmia kuvaavia sukupuolitettuja tilastoja ja vaatimalla, että sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista tuetaan siten, että perusteilla olevalle Miesjärjestöjen Keskusliitolle annetaan mahdollisuus antaa oma arvionsa poliittisten aloitteiden ja hallinnollisten käytäntöjen miehiin kohdistuvista sukupuolivaikutuksista. On kuitenkin huomattava, että myös sukupuolitettut tilastot jakautuvat virallisiin, vallanpitäjien suosimiin tilastoihin sekä miesnäkökulmisiin eli ”harhaoppiisiin” tilastoihin. Se jolla on eniten valtaa, määrää, mitkä tilastot ovat tosia ja mitkä vääriä. Tasa-arvopolitiikan alalla tämä vallanpitäjä muodostuu naisjärjestöistä sekä naispuolisista naistutkijoista.

13. Uusliberaalit hallinnan rakenteet ja toiminta **Feministitutkijoiden analyyseja sukupuolesta, toimijoista, instituutioista ja organisaatioista**

Vetäjät: Marjo Kolehmainen, Päivi Korvajärvi ja Kirsti Lempiäinen

PERJANTAI 12.11.

15.30–15.55 Elina Kiviranta (Tay): Matalapalkkainen palvelutyö ja kestävä kehitys

15.55–16.20 Seija Keskitalo-Foley (Lay): ”Uusia” naisia, entisiä töitä? Näkökulmia naisten yrittäjyyskoulutukseen

16.20–16.45 Marjaana Jauhola (Tay): Ajan ja paikan normatiivisia neuvotteluja. Sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisen institutionaaliset käytänteet tsunamin jälkeisessä Acehissa, Indonesiassa

(tauko noin 15 min)

17.00–17.25 Sirpa Lappalainen, Ulpukka Isopahkala-Bouret, Elina Lahelma & Leila Pehkonen (Hy): Sukupuoli ja ammatillinen opettajuus

17.25–17.50 Petra Merenheimo (Lay): Hallittu hoivayrittäjyys. Narratiivi sosiaalipalveluyritystoinnasta hallinnan näkökulmasta

LAUANTAI 13.11.

9.30–9.55 Laura Mankki (Jy): Performatiivinen sukupuoli ja heteronormatiivisuuden kritiikki

9.55–10.20 Jaana Parviainen (Tay): Uusliberalismi ja performatiivisuuden pakko palvelutyössä: tapaustutkimus ryhmäliikunnan ohjaajista

(tauko noin 10 min)

10.30–10.55 Helena Hirvonen & Marita Husso (Jy): Elämää veitsen terällä - temporaaliset konfliktit hoivatyössä

10.55–11.20 Mona Mannevuola (Ty): Sietämätöntä tutkintotehtailua! Uusliberaali yliopisto, luokka ja autonomia.

Elina Kiviranta: Matalapalkkainen palvelutyö ja kestävä kehitys

Naistutkimuksen väitöskirjatyössä tutkin suomalaista matalapalkka-alojen työkulttuuria, kestäviä työkäytäntöjä ja epätasa-arvoa luovia käytäntöjä niin yhteiskunta- kuin sukupuolipoliittisena kysymyksenä. Uusimmassa työelämäntutkimuksessa on kiinnitetty paljon huomiota työelämän kestäväan kehitykseen. Tutkimukseni avulla pyrin selvittämään, kuinka *kestäviä työkäytäntöjä kestäväan kehitykseen sitoutuneessa siivoustyössä syntyy? Miten uusista säännöksistä tehdään käytäntöjä ja ulottuuko kestävyys myös siivoojiin?*

Tutkimuskohteekseni olen valinnut siivousalan siksi, että siellä tapahtuu juuri nyt paljon muutoksia, joissa perinteisestä ja halvasta naisten tekemästä työstä pyritään liiketaloudellisiin keinoin tekemään nykyaikaista ja tuottavaa liiketoimintaa. Alasta yritetään tehdä hohdokkaampaa esimerkiksi puhumalla kestäväan kehitykseen sitoutumisesta, sekä alan nykyaikaistamisesta. Muutospuheesta

huolimatta työ itsessään ei ole muuttunut, vaan jatkuvuudesta todistavat työn rutiininomaisuus, ruumiillisuus, pakkotahtisuus ja kontrolli. Alan imagoa pyritään kohottamaan siirtämällä asiakkaiden mielikuvat pois vanhanaikaisesta siivoustyöstä kokonaisvaltaiseen ja asiantuntijuutta vaativaan ympäristöhuoltoon. Markkinoinnissa siivoojia kuvataan ammattitaitoisiksi ja motivoituneiksi työntekijöiksi, vaikka he useimmiten ovat alalle kouluttamattomia, nöyriä ja köyhiä työntekijöitä, joilla ei ole muuta mahdollisuutta hankkia elantoaan.

Siivousala matalapalkkaisena ja voimakkaasti kasvavana toimialana on malliesimerkki talouden uusliberalistisesta muutoksesta. Alalla toimivat yritykset ovat yksityistämisen myötä löytäneet rahakkaat markkinat, jossa liikevoitot ansaitaan pienillä palkoilla ja suuriksi mitoitetuilla työalueilla. Osa-aikaisilla työntekijöillä ei ole oikeuksia esimerkiksi työterveyspalveluihin, ja työt voivat loppua milloin vain uuden kilpailutuksen myötä tai jos siivooja ei miellytä asiakasta.

Tutkimukseni käsittelee siivousalan muutoksia, joita ovat ympäristöasioiden etualalle nostamisen lisäksi palvelujen monialaistuminen, maahanmuuttajien lisääntynyt rekrytointi, kotisiivouspalvelutarjonnan lisääntyminen ja näennäiseen yrittäjyyteen rinnastuva itsensä työllistäminen. Tutkimusta varten kerään haastatteluaineistoa siivousyrityksistä. Kentälle pääsynä sekä keskustelun avauksena olen käyttänyt yritysten mielellään esiin nostamia ympäristökysymyksiä.

Seija Keskitalo-Foley: ”Uusia” naisia, entisiä töitä? – näkökulmia naisten yrittäjyyskoulutukseen

Tarkastelen alustuksessani naisten yrittäjyyskoulutukseen liitettyjä merkityksiä feministisen tutkimuksen ja hallinnan teorian näkökulmista. Lapissa on toteutettu 1990-luvulta saakka naisille suunnattuja hankkeita, joihin on sisältynyt yrittäjyyskoulutusta. Kannustaminen yrittäjyyteen on alue- ja tasa-arvopolitiikan lisäksi myös koulutuspolitiikkaa. Suomalaisen maaseudun naisten yrittäjyyttä koskevissa tutkimuksissa (ks. esim. Ikonen 2008; Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007; Komulainen 2005; Koski & Tedre 2004) on viitattu niin sanottuun pelastusdiskurssiin, jossa ”sekä nainen että maaseutu on nimetty emansipoinnin kohteiksi: naisyrittäjyyttä voidaan milteipä väittää vuosituhannen taitteen maaseudun pelastusopiksi” (Koski & Tedre 2004, 124).

Alustus perustuu tutkimukseeni, joka on osa yrittäjämää (enterprising self, ks. esim. Rose 1992) ja sosiaalisia eroja tuottavia käytäntöjä tarkastelevaa laajempaa tutkimushanketta. Yrittäjämäällä viitataan eetokseen, jossa yrittäjämäästä toimintatapaa tarjotaan työnteon malliksi myös palkkatyöntekijöille (ks. Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali 2007).

Tarkastelun kohteena oleva hankekoulutus aikuiskoulutuksena on erityislaatuista, koska sitä eivät ohjaa yksityiskohtaiset opetussuunnitelmat kuten lasten ja nuorten koulutusta. Se ei vastaa myöskään täysin työvoimakoulutuksena tunnettua aikuiskoulutusta. Hankekoulutus muistuttaa kuitenkin luonteeltaan ohjaavaa koulutusta, joka on työvoimahallinnon tarjoamaa koulutuspalvelua työtömille aikuisille ja nuorille. Haastattelin tutkimustani varten viiden yrittäjyyttä edistävän hankkeen organisoijaa. Luen diskursiivisesti (ks. esim. Jokinen & Juhila 1999) haastatteluissa ”naishankkeille” ja niiden sisältämille koulutuksille tuotettuja merkityksiä, subjektipositioita ja diskursseja.

Marjaana Jauhola: Ajan ja paikan normatiivisia neuvotteluja – sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistamisen institutionaaliset käytänteet tsunaminjälkeisessä Acehissa, Indonesiassa

Ammennan tässä paperissa kesällä 2010 valmistunutta väitöskirjatutkimustani ”Becoming Better ‘Men’ and ‘Women’: Negotiating Normativity through Gender Mainstreaming Initiatives in Aceh, Indonesia” jossa tarkastelen sukupuolten tasa-arvon edistämistä tsunaminjälkeisissä jälleenrakennushankkeissa Acehissa, Indonesiassa. Building Aceh back better” eli ”Acehin jälleenrakentaminen aiempaa paremmaksi” on muodostunut käytetyimmäksi iskulauseeksi tsunamijälkerakennuksessa.

Yksi tutkimukseni lähtökohdista on ollut tarkastella kriittisesti jälleenrakennushankkeiden ja apukoneiston olettamuksia paremmasta Acehista lähestymällä normatiivisuuden ja hallinnan (governmentality) käsitteitä lukemalla Judith Butlerin tuotantoa jälkikolonialistisen feministisen teorian ja kriittisen intersektionaalisuuskeskustelun rinnalla ja erityisesti uusliberalismia kriittisesti käsittelevän queer-tutkimuksen avulla.

Analysoin tutkimuksessani sukupuolen tasa-arvon valtavirtaistamishankkeiden (gender mainstreaming) kolmea yleistä käytäntöä: jakoa biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen; sukupuoliroolien analyysin suhdetta muihin sosiaalisiin epätasa-arvoisuuksiin kuten seksuaalisuuteen, etnisyyteen ja uskontoon nähden; sekä projektihallinnollisten työkalujen käyttöä valtavirtaistamishankkeiden toteutuksessa.

Tässä paperissa tulen keskittymään tsunamiapukoneiston ja valtavirtaistamishankkeiden projektihallinnollisiin työkaluihin ja niistä muodostuviin ajallisiin ja tilallisiin odotuksiin jälleenrakennetusta Acehista. Väitän, että käytettävät projektityökalut toisintavat lineaarista ja progressiivista aikakäsitystä sekä tuottavat yksinkertaistettua ”jälleenrakennettua” tilallisuutta joka nivoutuu muihin sosiaalista epätasa-arvoisuutta tuottaviin mekanismeihin, kuten rotuun ja heteronormatiivisuuteen. Ammannan paperissa vuosina 2006 ja 2009 tehtyä etnografista tutkimusta Acehista ja tarjoan tämän hegemonisen apukoneiston kertomuksen rinnalle tarinoita acehilaisesta moninaisuudesta jotka haastavat virallisen apumekanismien tuottaman diskurssin jälleenrakennetusta Acehista ja joiden kautta avautuu mahdollisuus ymmärtää ”Aceh” performoituna sosiaalisena tilana jossa käsitykset paremmasta ovat jatkuvan neuvottelun alaisena.

Lappalainen, Sirpa & Isopahkala-bouret, Ulpukka & Lahelma, Elina & Pehkonen, Leila: Sukupuoli ja ammatillinen opettajuus

Tasa-arvolaki (1987) velvoittaa koulutusjärjestelmän edistämään tasa-arvoa, mikä on monesti ymmärretty sukupuolineutraaliuden vaatimuksena. Oppivelvollisuuskoulua käsittelevässä keskustelussa huomio on toistuvasti kiinnittynyt naisten lukumääräisesti suurempaan edustukseen opettajakunnassa. Miesopettajien vähäinen määrä on ollut toistuva huolenaihe niin suomalaisessa kuin kansainvälisessäkin keskustelussa. Ammatillisen koulutuksen opettajakunnan sukupuolijakauma on tasainen, mutta sukupuolen mukainen eriytyminen eri ammatillisen koulutuksen sektoreiden välillä on jyrkkää, ääripäitä edustavat sosiaali- ja terveydenhuoltoalan koulutus sekä tekniikan ala. Lisäksi niin kutsutuista yleisten aineiden opettajista (esim. kielet, matematiikka, äidinkieli) valtaosa on naisia. Koulutuksen sukupuolen mukainen eriytyminen heijastelee työmarkkinoiden eriytymistä.

Tässä esityksessä tarkastelemmekin, miten ammatillisen koulutuksen opettajat puhuvat työstään ja sukupuolesta segregoituneessa työympäristössään. Lähtökohtanamme on ollut kysymys siitä toistuvatko oppivelvollisuuskoulusta tutut puhuvat ammatillisen koulutuksen kontekstissa. Aineisto on tuotettu kahdessa ammatillisessa oppilaitoksessa, joista toinen edustaa naisenemmistöistä sosiaali- ja terveysalaa, ja toinen miesvaltaista tekniikan ja liikenteen alaa. Aineisto muodostuu 20 opettajan haastattelusta, joista viisi on miehiä.

Lukiessamme aineistoamme havaitsimme, että ammatillinen koulutus muodostaa sukupuolen analyysille peruskoulua monimutkaisemman kontekstin. Oppivelvollisuuskoulun opettajia yhdistää esimerkiksi suhteellisen yhtenäisen koulutustausta, kun reitit ammatillisen koulutuksen opettajaksi ovat monimuotoisemmat. Opettajuuden tarkastelu ammatillisen koulutuksen kontekstissa edellyttää kunkin alan sukupuolittuneiden käytänteiden ja hierarkioiden huomioimista. Tämän esityksen tarkoituksena onkin etsiä käsitteellisiä välineitä ymmärtää sukupuolittunutta toimijuutta ammatillisen koulutuksen kontekstissa.

Petra Merenheimo: Hallittu hoivayrittäjyys. Narratiivi sosiaalipalveluyritystoiminnasta hallinnan näkökulmasta

Suomalaisen sosiaalipalvelutuotannon uudelleen organisoinnin katsotaan olevan osa markkinoistamisideologiaa. Briitta Koskiahho (2008) näkee uudistusten perustuvan erilaisten hallinnan ja vallan teknologioiden kuten poissulkemisen ja rajoittamisen käyttöön. Sosiaalipolitiikan tutkijat (mm. Julkunen 2006) ovat kiinnittäneet huomiota väestöryhmien eriarvoistumisen riskiin markkinoistamisprosessissa. Yrittäjän näkökulma uuden talouden hallintamekanismien tutkimisessa on jäänyt vähälle, sillä yritystoiminnan katsotaan yksinomaan hyötyvän prosessista. Sosiaalipalveluyrittäjyys on vahvasti naisten elinkeino. Sille asetetaan yhä suurempia tuotantoyksikkövaatimuksia tai erikoistumisodotuksia. Miten käy naisten mikroyritysten, jotka toistaiseksi tarjoavat esimerkiksi pohjoisessa yli puolet yksityisen sektorin tehostetun asumisen palveluista? Miten vahvistaa moninaisuutta alan yritystoiminnassa? Minkälainen tila yrittäjyydelle ylipäättään muotoutuu uudistusprosessissa?

Esitykseni on kertomus siitä, miten tutkija etnografian keinoin pyrkii ymmärtämään yritystoimintaa sosiaalipalvelualalla. Tapausyrityksenä on hoiva-alan mikroyritys Lapissa. Kenttäkokemuksensa jälkeen tutkija löytää itsensä uusien kysymysten ääreltä. Alkuperäisen tavoitteen, pienen yrityksen kilpailuedun määrittämisen ja vahvistamisen sijaan esiin nousevat kysymykset siitä, miten ja minkälaisia hallintakäytäntöjä sosiaalipalvelutoimialalla tuotetaan ja siitä, miten nämä muokkaavat yrittäjyyttä.

Laura Mankki: Tasa-arvokeskustelun haasteet heteronormatiivisuuden kritiikille ja työelämän muutos

Olen aloitteleva jatko-opiskelija Jyväskylän naistutkimuksen laitoksella. Valmistuin kesällä 2010 yhteiskuntatieteiden maisteriksi valtio-opista pro gradu-työllä (2010) *Performatiivinen sukupuoli ja heteronormatiivisuuden kritiikki- Judith Butlerin feministisen teorian poliittinen luenta*. Tarjoaisin työryhmäänne tohtorin tutkintoon johtavan työni tutkimussuunnitelmaa, jonka lähtökohdat ovat pro gradu-työstäni nousevissa kysymyksissä.

Yhtäältä tutkimus ottaa lähtökohdaksi pro gradu-työssä esille nousseet tematiikat koskien tiettyä angloamerikkalaista feminististä teoria-suuntausta. Suomessakin hyvin tunnettu amerikkalainen feminismin teoreetikko Judith Butler edustaa työssä yhtä angloamerikkalaisen ja niin kutsutun jälki-strukturalistisen suuntauksen edustajaa. Tarkoitus on tutkia hänen ja muiden feministiteoreetikoiden tutkimuksia heteronormatiivisuudesta ja ennen kaikkea heidän tuottamastaan kritiikistä heteronormatiivisuutta kohtaan.

Toiseksi tuon heteronormatiivisuuden kritiikin sellaiseen keskusteluun, jota kutsun uusliberaaliksi tasa-arvo-politiikaksi. Tutkin miten lähinnä suomalaisessa uusliberaalissa politiikassa käytetään tasa-arvon käsitettä ja miten siinä näkyy ja ei näy feministisessä teoriassa esiintynyt heteronormatiivisuuden käsite ja sen kritiikki. Samalla rakennan ja kirjoitan auki uusliberaalin tasa-arvokeskustelun diskurssia. Tutkin miten tasa-arvosta on tullut niin liikkuva ja kontingentti käsite juuri uusliberaalissa politiikassa.

Kolmanneksi tutkin uusliberaalia tasa-arvokeskustelua jo mainitun heteronormatiivisen kritiikin kautta, mutta myös intersektioiden sukupuolta, tasa-arvoa ja heteroseksuaalisuutta työn muutosta koskevaan keskusteluun. Työn muutoksella viittaan sellaiseen keskusteluun, jota käydään työn pätkiytymiseen, hoivatyöhön ja vuokratyöhön liittyen. Yhtenä kiinnostava tutkimuskohteena ja esimerkkitapauksena toimii virolaisten kodinhoitajien lisääntyminen suomalaisilla työmarkkinoilla. Tarkoitus on tämän ja mahdollisten muiden samankaltaisten ilmiöiden purkaminen käyttäen hyväksi työstä käytävää (teoria)keskustelua ja teoriaa heteronormatiivisuudesta sekä uusliberaalin politiikan tendenssien analyysia.

Jaana Parviainen: Uusliberalismi ja performatiivisuuden pakko palvelutyössä: Taustatutkimus ryhmäliikunnanohjaajista

Viimeisten 20 vuoden aikana työ on muuttunut varsinkin palvelualoilla emotionaalisesti ja esteettisesti yhä vaativammaksi. Asiakaspalvelu on tulosta huolella rakennetusta roolista, johon kuuluvat eleiden, asentojen, kasvojen ilmeiden ja äänen painon säätely yhdessä oikeanlaisen pukeutumisen, kampauksen, ehostuksen ja korujen kanssa. Työnantajat näkevät työntekijän osana palvelutuotetta, ja esteettis-emotionaalisesta kompetenssista on tullut lähes itsestään selvä vaatimus rekrytointivaiheessa. Tarkastelen tässä paperissa ryhmäliikuntaohjaajien työn performatiivisuutta yksityisissä suomalaisissa liikuntakeskuksissa. Tutkimus perustuu liikunnanohjaajien ja liikuntayrittäjien pariinkymmeneen teemahaastatteluun ja osallistuvaan havainnointiin liikuntakeskuksissa. Hyödyntämällä kehon fenomenologiaa koskevaan keskustelua sekä Judith Butlerin ja Erving Goffmanin käsitteitä performatiivisuudesta, tarkastelen sitä, kuinka liikunnanohjaajat käyttävät työssään omaa kehoaan ja muokkaavat ruumistaan yrityksen ja sen palvelutuotteiden ehdoilla. Aineiston analyysin kautta paljastuu liikunnanohjaajien kehon ja ruumiin esittämisen monikerroksellisuus ja kompleksisuus. Tutkimus osoittaa, että kehon käyttäminen työvälineenä vaatii taitoa ja jatkuvaa refleksiivisyyttä, vaikka sitä pidetään itsestään selvänä eikä tätä osaamista ole nähty tarpeellisena huomioida palkkauksessa.

Helena Hirvonen & Marita Husso: Elämää veitsenterällä – temporaaliset konfliktit hoivatyössä

Paperimme tarkastelee sosiaali- terveydenhoitoalan työntekijöiden kokemuksia omista mahdollisuuksistaan merkitykselliseen toimijuuteen hoivatyössä. Analyysi pohjautuu narratiiviseen haastatteluaineistoon (n=24) ja keskittyy tarkastelemaan toimijuuden temporaalisuuden luonnetta ja rajoja hoivatyössä. Analyysi osoittaa, että työntekijöiden kokemukset rutiinien rikkoutumisesta ja tehtävien yhtäaikaaisuudesta ovat yleisiä. Hyvinvointivaltion uudelleenorganisoinnin tuloksena vahvistunut kapitalistis-rationalistinen aikajärjestys edellyttää hoivatyöntekijöiltä korostunutta keskittymistä ja huomiota työssään, aiheuttaen haastateltaville kokemuksen merkityksellisen toimijuuden mahdollisuuksien vähenemisestä työssään. Tämä viittaisi siihen, että nykymuotoisessa hyvinvointivaltiossa vallitseva kapitalistis-rationaalinen aikajärjestys ja hoivatyölle ominainen relationaalis-prosessuaalinen aikakäsitys ovat keskenään ristiriitaisia. Tästä syystä ajallisten kehysten luonteeseen - sekä ylipäätään niiden merkitykseen inhimillisessä toiminnassa - tulisi kiinnittää enemmän huomiota hoivatyön organisoinnissa.

Mona Manneuo: Sietämätöntä tutkintotehtailua! Uusliberaali yliopisto, luokka ja autonomia

2000-luvulla (tieto)työn tutkimus on täyttynyt kirjallisuudesta, jossa tarkastellaan tarkkaavaisesti uusliberalismin ja managerialismin vaikutuksia työelämään, työtahtiin ja työn mielekkyyteen. Lähes kaikissa kirjoituksissa työelämän vaatimuksien koventumista kuvataan muutoksen käsitteen kautta: ennen työnantajalle riitti ajallinen panostus, mutta nykyään työ on henkilökohtaistunut. Tämä muutos on kuitenkin valtavan ristiriitainen, kuten *Paskaduunista barrikadille* -pamfletti (2009) ehdottaa. Uusista hallinnan muodoista ja puutteistaan huolimatta nykyajan työelämä antaa toisaalta tilaa usein myös työntekijän persoonalliselle luovuudelle, itsenäiselle päätöksenteolle ja kommunikatiivisille valmiuksille.

Ajatus työstä epäitsekkäänä kutsumuksena ja itsen toteuttamisena on ollut yksi akateemisen uran tunnusmerkkejä – jopa siihen pisteeseen asti, että palkasta on muodostunut toissijainen kysymys. Kehnosta tilipussista huolimatta yliopistot työnantajina ovat kuitenkin säilyttäneet hyvin vetovoimansa. Parhaimmillaan tutkijan työ on sitä, mitä korkeasti koulutetut työltään odottavat: vapautta, oman persoonan esiin tuomista sekä innostavassa yhteisössä toimimista. Kirjoitukset yliopistosta ovat tästä huolimatta olleet 2000-luvulla erittäin kriittisiä, sillä uusliberalistisen ideologian koetaan

vaikuttaneen juuri näihin työn hyvin puoliin. Yliopistoista sanotaan muodostuneen *tutkintotehtaita* tai *tietopajoja*, joissa luodaan liukuhihnalta keskinkertaisia tutkintoja ja tuotetaan kilttejä tyttöjä ja poikia tuotantotalouden tarpeisiin.

Tarkastelen paperissani Beverley Skeggsin luokka-analyysin näkökulmasta akateemisen työn vapautta ja ”tutkintotehtailun” välistä jännitettä historiallistaen niihin liittyviä keskusteluja. Skeggsin mukaan me tarvitsemme käsityksen luokasta, joka ottaa huomioon paitsi uusliberalistisen hallinnan ominaisuudet ja kapitalismin kritiikin, niin myös sen, kuinka kulttuurin kautta tuotetaan oikeuksia ja ominaisuuksia yksille samalla kun ne toimivat ulossulkemisina toisille. Ehdotan, että samalla kun keskustelu yliopistojen muutoksesta tehtaiksi kritisoi aiheellisesti uusliberalismia, se myös tuottaa ajatuksen keskiluokkaisesta subjektista rakentamalla sille toisen: fordistisen työläisen. Fordistinen työläinen on positio, joka taipuu moneen käyttöön erityisesti sukupuolitetuna. Yhtäältä se on merkki pysähtyneisyydestä ja takapajuisuudesta ja toisaalta se tarjoaa kulttuurisen resurssin, josta keskiluokkaiset subjektit lainailevat affekteja puheeseensa vahvistaakseen omaa auktoriteettiaan.

14. Vallan sukupuolitetut järjestykset GENIE-tutkimushankkeen tuloksia

Vetäjät: Anne Maria Holli ja Linda Hart

PERJANTAI 12.11.

- 15.30–16.10 Kevät Nousiainen: Suomalaisen sukupuolivallan järjestykset – GENIE-tutkimushankkeen tuloksia
- 16.10–16.40 Anne Maria Holli ja Milja Saari: Sukupuoli eduskunnan valiokuntien työssä
- 16.40–17.10 Outi Anttila: Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus ja moniperusteisen syrjinnän haasteet
- 17.10–17.30 Loppukeskustelu

Kevät Nousiainen: Suomalaisen sukupuolivallan järjestykset – GENIE-tutkimushankkeen tuloksia

GENIE-tutkimushanke (Suomalaisen sukupuolivallan järjestykset/The Paradoxes of Finnish Gender Power Order: Law, Politics and Multilevel Governance) tutkii vallan epätasaista jakaantumista sukupuolten kesken. Tutkimushanke keskittyy tärkeiksi tunnustettuihin poliittisen ja taloudellisen järjestelmän prosesseihin, joissa naisten vallan puute ilmenee. Naisten vanhastaan niukat valtasurssit (esimerkiksi naisten määrä politiikan ja talouden johtopaikoilla) ovat vahvistuneet, mutta muutokset eivät ole yksiselitteisiä. Paradoksaalisesti naisten valta voi lisääntyä asioissa, joiden merkitys on kuihtumassa, ja uudet vallankäytön muodot voivat jäädä tietoisien tasa-arvopolitiikan ulottumattomiin. Tasa-arvopolitiikalla vallan jakaantumista voidaan pyrkiä muuttamaan, ja syrjintäkieltoilla torjua paheksuttavia vallankäytön muotoja. Vallankäyttö toimii nykyisin ns. monitasohallinnan pohjalta: EU vaikuttaa kansalliseen oikeuteen ja politiikkaan, ja myös kansainvälisten ihmisoikeuksien merkitys on kasvanut. GENIE-hanke tutkii muutoksia, joita kansainvälisen vuorovaikutuksen ja poliittisen keskittymisen kautta syntynyt ylikansallinen agenda tuottaa sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä kysymyksissä. Sukupuolittuneen vallan oletetaan olevan sekä muutoksessa että ainakin joissakin kysymyksissä hyvin pysyvä tai vakiintunut. Oikeuden ja politiikan usein yhteen kietoutunut suhde on tärkeä teema useimmissa hankkeen tutkimuksissa. Vallan käsitteellisen ymmärtämisen kannalta tutkimme erityisesti vallan oikeuttamisperusteita eli hyväksyttävyyden kysymyksiä ja sitä, miten valtaa koskevassa tutkimuksessa on käsitelty vallan legitimiisyyttä.

Anne Maria Holli ja Milja Saari: Sukupuoli eduskunnan valiokuntien työssä

”Eduskunnan todellinen työ tehdään valiokunnissa.” Tämä kansanedustajien usein toistaman toteamuksen valossa on kiintoisaa, että eduskunnan pysyviä valiokuntia ja niiden toimintaa tutkitaan niin harvoin sukupuolinäkökulmasta. Asiantuntijakuulemisten tutkimus on kansainvälisesti vieläkin harvinaisempaa. GENIE-projektin puitteissa tutkijat VTT Anne Maria Holli ja VTM Milja Saari tarttuivat tähän haasteeseen tarkastellen sukupuolen merkitystä yhtäältä valiokuntien kokoonpanossa ja toiminnassa, toisaalta asiantuntijoiden valinnassa. Aineistoina olivat laaja vuoden 2005 kuulemisista kerätty tietokanta, toimijahaastattelut sekä joukko muita aineistoja.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että sukupuolella on merkitystä sekä valiokuntien koostumuksen että asiantuntijavalinnan näkökulmasta. Valiokunnat ovat edelleen sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti sukupuolen mukaan segregoituneita. Sukupuolten hierarkiaa pidetään yllä monin käytäntöin, jotka osin liittyvät kansanedustajajäsenten rekrytoinnin ja etenemisen vakiintuneisiin muotoihin. Valiokunnan sukupuolijakaumalla on puolestaan vaikutusta asiantuntijavalintaan: naisjäsenten määrä lisääntyminen kasvattaa naisasiantuntijoiden määrää silloinkin, kun muut mahdolliset tekijät otetaan huomioon. Tutkimuksessa eriteltiin myös toimijoiden (kansanedustaja, erilaiset asiantuntijaryhmät) erilaisia mahdollisuuksia substantiivisesti ”edustaa naisia”. Tuloksena oli joukko naisten edustuksen tutkimukseen liittyviä havaintoja sekä myös mm. käytännön suositus eduskunnalle siitä, että sen tulisi kiinnittää enemmän huomiota naisten kollektiivisia ryhmäintressejä edustavien tahojen kuulemiseen esimerkiksi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen paremmaksi toteuttamiseksi.

Valiokuntia koskeva tutkimus jatkuu Hollin akatemiaturkijan projektin (2009-14) ja Saaren väitöskirjaprojektin puitteissa. Jälkimmäisessä keskitytään erityisesti työmarkkinajärjestöjen rooliin sukupuolinäkökulmasta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Outi Anttila: Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus ja moniperusteisen syrjinnän haasteet

Suomalaista yhdenvertaisuuslainsäädäntöä ollaan parhaillaan uudistamassa. Tässä yhteydessä keskusteluun on noussut ns. moniperusteisen syrjinnän ongelma, johon uuden lainsäädännön avulla pyritään tarttumaan paremmin. Lakia valmistellut toimikunta totesi mietinnössään, että ”yksilöitä ei voida käytännössä jaotella identiteetiltään ainoastaan yhteen ryhmään kuuluvaksi, ja myös syrjinnän taustalla on usein enemmän kuin yksi henkilöön liittyvä syy. Esimerkiksi syrjintä etnisen alkuperän ja sukupuolen vuoksi ovat usein yhteydessä toisiinsa, ja eri-ikäiset, eri sukupuoliin tai etnisiin ryhmiin kuuluvat vammaiset henkilöt voivat kohdata keskenään erilaista syrjintää.” Tällaisia moniperusteiseen syrjintään ja intersektionaalisuuteen liittyviä kysymyksiä on tutkimuksessa analysoitu jo toistakymmentä vuotta.

Tutkimuksessa on tuotu esiin, että moniperusteiseen syrjintään ja siihen tarttumiseen liittyy paljon lainsäädännöllisiä haasteita. Tässä alustuksessa tarkastellaan kuinka Suomen yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistuksessa näihin suurimpiin haasteisiin on pystytty vastaamaan. Alustuksessa esitetään kaksi keskeisintä ongelmaa, syrjintäperusteiden eriytyneisyys / hierarkia sekä vertailuperiaatteen ongelmallinen soveltaminen syrjintätapauksissa. Lisäksi alustuksessa esitetään, että uudessa lainsäädännössä on ainakin kolme sellaista piirrettä, jotka saattavat helpottaa moniperusteisen syrjinnän kohteiksi joutuneiden henkilöiden asemaa. Lakiin on ensinnäkin ehdotettu sisällytettäväksi oma säännöksensä moniperusteisesta syrjinnästä. Toiseksi, laaja positiivisia toimia koskeva velvoite luo ainakin mahdollisuuden, että moniperusteiseen syrjintään kiinnitettäisiin esimerkiksi työpai-koilla huomiota jo ennaltaehkäisevästi. Kolmanneksi, hyvitykseen oikeutettujen piiri laajenee, mikä osaltaan parantaa moniperusteisen syrjinnän kohteiksi joutuneiden asemaa.